



# OCENA POSTUPANJA PRAVOSUDNOG SISTEMA U SLUČAJEVIMA SILOVANJA NA KOSOVU

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU



jul 2022.



**European Union Rule of Law Mission in Kosovo**

# **OCENA POSTUPANJA PRAVOSUDNOG SISTEMA U SLUČAJEVIMA SILOVANJA NA KOSOVU**

**Izveštaj o praćenju**

jul 2022.

# PREGLED SADRŽAJA

---

Spisak skradenica .....	3
Predgovor .....	5
<b>1. Uvod .....</b>	<b>7</b>
<b>2. Metodologija .....</b>	<b>9</b>
<b>3. Relevantni međunarodni standardi ljudskih prava i obaveze u vezi sa slučajevima silovanja .....</b>	<b>10</b>
3.1 Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) .....	10
3.2 Konvencija o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) .....	11
3.3 Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLP).....	11
3.4 Pregled obaveza .....	12
<b>4. Analiza i nalazi.....</b>	<b>14</b>
4.1 Kriminalizacija: usklađenost pravnog okvira sa zahtevima koje postavlja Istanbulska konvencija.....	14
4.1.1 Krivični zakon Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo na snazi od 1977. do 2004. godine.....	14
4.1.2 Privremeni krivični zakonik Kosova (PKZK) na snazi od 2004. do 2012. godine.....	14
4.1.3 Krivični zakonik (KZK) na snazi od 2013. do 2019. godine .....	15
4.1.4 Krivični zakonik (sadašnji KZK) na snazi od 2019. godine.....	15
4.1.5 Zaključci .....	15
4.2 Istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima .....	16
4.2.1 Dužina trajanja postupka.....	18
4.2.2 Efikasna istraga i okončanje predmeta .....	23
4.2.3 Kazna .....	25
<b>5. Zaključna razmatranja.....</b>	<b>30</b>
<b>6. Preporuke .....</b>	<b>31</b>
6.1 Policija Kosova.....	31
6.2 Tužilaštvo .....	31
6.3 Sudovi.....	31
6.4 Akademija pravde Kosova.....	32
6.5 Ministarstvo pravde.....	32

## SPISAK SKRAĆENICA

<b>CEDAW</b>	Konvencija UN o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
<b>JPS</b>	Jedinica za praćenje slučajeva
<b>ZKPRK</b>	Zakonik o krivičnom postupku Kosova
<b>EKLJP ili Konvencija</b>	Evropska konvencija o ljudskim pravima
<b>ESLJP</b>	Evropski sud za ljudska prava
<b>EULEX</b>	Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu
<b>RZN</b>	Rodno zasnovano nasilje
<b>GREVIO</b>	Grupa eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
<b>ISM</b>	Institut za sudsku medicinu
<b>SSK</b>	Sudski savet Kosova
<b>PK</b>	Policija Kosova
<b>TSK</b>	Tužilački savet Kosova
<b>SZO</b>	Svetska zdravstvena organizacija



# PREDGOVOR

Od kada je u junu 2018. godine predala svoj izvršni mandat kosovskom pravosuđu, Misija EU za vladavinu prava na Kosovu (EULEX Kosovo) angažovana je na praćenju, podučavanju i savetovanju kosovskog pravosuđa. Na osnovu svog robusnog praćenja čitavog lanca pravosuđa, Misija je do sada objavila pet tematskih izveštaja. Ovaj specijalni izveštaj posvećen je žrtvama seksualnog nasilja, posebno silovanja, čija je potraga za pravdom i dalje prečesto bez odgovora, neopravdano odložena ili čak poricana. Zasnovan je na nalazima Misije proisteklim iz praćenja postupanja pravosudnog sistema sa slučajevima seksualnog nasilja na Kosovu.

Ovaj izveštaj je deo širih napora Misije EULEX Kosovo da kosovskim institucijama pruži podršku u suzbijanju nasilja nad ženama uopšte i silovanja kao jedne od njegovih najozbiljnijih manifestacija. Iako sveobuhvatna procena postupanja u slučajevima silovanja nije trenutno moguća zbog poteškoća na koje se naišlo prilikom prikupljanja podataka, nalazi sadržani u ovom izveštaju ukazuju na sistematske nedostatke koji zahtevaju hitnu pažnju nadležnih organa i institucija Kosova.

Skupština Kosova je prekretnom odlukom 25. septembra 2020. godine jednoglasno glasala za izmene Ustava, kako bi se na Kosovu omogućila neposredna primena odredaba Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Poznat i kao Istanbulska konvencija, ovaj međunarodnopravni instrument je najsveobuhvatnija konvencija o ljudskim pravima o rodno zasnovanom nasilju, uključujući krivična dela seksualnog nasilja poput silovanja.

Odluka Skupštine Kosova usledila je nakon intenzivne kampanje zalaganja organizacija civilnog društva i grupa za prava žena, kao i povećane svesti među kreatorima politika o potrebi za energičnijom borbom protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

EULEX Kosovu ima mandat da pruža podršku kosovskim institucijama u unapređenju sprovođenja zahteva Istanbulske Konvencije. Štaviše, još kao predsednica Skupštine u septembru 2020. godine, predsednica Vjosa Osmani-Sadriu upravljala je uspešnim glasanjem o Konvenciji. A u svom pismu visokom predstavniku i potpredsedniku Evropske komisije, Josep Borrell Fontelles, 14. juna 2021. novoizabrana predsednica Kosova pozvala je EULEX Kosovo da podrži primenu Istanbulske konvencije.

Tokom protekle godine tu podršku smo pružili kroz veliki broj aktivnosti, od sprovođenja kampanja za podizanje svesti o geslajtingu (pravljenje ludim) i vezi između prava na imovinu i nasilja u porodici, do doprinosa izradi programskih dokumenata, poput nove Nacionalne strategije i Akcionog plana za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama i smernica za uspostavljanje sistema upućivanja za rešavanje seksualnih krivičnih dela. S tim u vezi, Misija je izradila mapu puta za uspostavljanje specijalizovanih službi za podršku žrtvama krivičnih dela seksualnog nasilja.<sup>1</sup> Misija takođe podržava radnu grupu za izradu nacрта Nacionalnog protokola za krivična dela seksualnog nasilja, koju je u martu 2022. godine osnovalo Ministarstvo pravde.<sup>2</sup>

Zapravo, rad Misije u oblasti rodno zasnovanog nasilja prethodio je ustavnim amandmanima usvojenim 2020. godine. Misija je 2018. godine pomogla uspostavljanje radne grupe, koja je imala zadatak da izradi relevantne domaće smernice i protokol za upućivanje slučajeva seksualnog nasilja. Međutim, u to vreme radna grupa nije mogla da izradi završni izveštaj.

EULEX-ova Jedinica za praćenje slučajeva (JPS) od kraja 2018. godine prati krivična dela seksualnog nasilja, kao oblika rodno zasnovanog nasilja, od trenutka kada se prijave policiji do konačne presude. JPS sprovodi redovne statističke analize slučajeva seksualnog nasilja i prati povezane trendove. U decembru

<sup>1</sup> Mapa puta je dokument koji nije dotupan javnosti koji je prosleđen Vladi Kosova i drugim relevantnim institucijama.

<sup>2</sup> Ministarstvo pravde Kosova, Odluka br. 36/2022, 2022.

2021. godine, EULEX je objavio svoj peti Izveštaj o sistemskom i tematskom nadgledanju pravosuđa, u kojem su predstavljeni neki preliminarni nalazi o slučajevima krivičnih dela seksualnog nasilja.<sup>3</sup>

Dalje, u septembru 2019. godine, Misija je, u saradnji sa Institutom za sudsku medicinu (ISM), pokrenula kampanju „*Progovori na vreme*“, čiji je cilj bio podizanje svesti o značaju obezbeđivanja očuvanja bioloških dokaza nakon krivičnih dela seksualnog nasilja. Nakon pokretanja ove kampanje, od septembra 2019. do februara 2020. godine održano je nekoliko predavanja u osnovnim i srednjim školama širom Kosova, kako bi se deca informisala o ovoj temi.

Važnost uspostavljanja specijalizovanih službi za žrtve seksualnog nasilja na Kosovu takođe je bila u fokusu konferencije na visokom nivou koju su organizovali EULEX i NVO Forum za liderstvo i diplomatiju 2. decembra 2021. godine u Prištini. ISM je, 3. decembra 2021. godine, uz podršku EULEX-a organizovao radionicu na temu „*Seksualno nasilje: biološki dokazi i njihov značaj u krivičnom postupku*“, koja je okupila predstavnike Policije Kosova, Kosovske agencije za sudsku medicinu, tužilaštava i sudova, da bi razgovarali o značaju blagovremenog prijavljivanja slučajeva seksualnog nasilja od strane žrtava i potrebi za međuinstitucionalnom saradnjom, kako bi počinioci brzo bili privedeni pravdi.

Kao Misija vladavine prava posvećena pružanju podrške Kosovu u ispunjavanju njegovih međunarodnih obaveza, EULEX je spreman da nastavi da pomaže kosovskim institucijama u daljem ispunjavanju obaveza koje proizilaze iz Istanbulske konvencije, na primer, stvaranjem uslova da žrtve dobiju obeštećenje na koje imaju pravo, kao i u negovanju kulture koja neće tolerisati diskriminaciju žena.

Preporuke na kraju ovog izveštaja upućene su različitim institucionalnim akterima u lancu pravosuđa, od policije do tužilaštva i sudova. Iako je poslednjih godina ostvaren napredak u rešavanju slučajeva nasilja u porodici, jasno je da slučajevi seksualnog nasilja i silovanja zaostaju, na primer u pogledu standardizovanih procedura i prijavljivanja slučajeva.

Među merama koje što pre treba preduzeti je uspostavljanje jedinstvenog protokola za prijavljivanje slučajeva seksualnog nasilja. Takav protokol već postoji za slučajeve nasilja u porodici i trebalo bi ga hitno izraditi za slučajeve silovanja i druge teške slučajeve seksualnog nasilja. Usvajanje takvog protokola takođe bi moglo poboljšati vreme i tačnost prvog policijskog i forenzičkog izveštavanja, kod kojih su utvrđeni nedostaci. Takođe je potrebno uzeti u obzir različite procedure koje trenutno koriste policija i tužilaštvo, što dodatno otežava rešavanje slučajeva silovanja od strane pravosudnog sistema.

Nadamo se da će ovaj izveštaj informisati i doprineti tekućem procesu implementacije Istanbulske konvencije ne samo na Kosovu, već i od strane država članica Evropske unije i drugih potpisnica Konvencije, pošto su mnoga pitanja koja se obrađuju u ovom izveštaju univerzalne prirode. Dok je kriminalizacija seksualnog nasilja i silovanja postigla izuzetan napredak u kosovskom zakonu, implementacija zakonskih odredbi u smislu domaćeg zakona i međunarodnog prava, poput Istanbulske konvencije, još uvek je manjkava.

Rešavanje rodno zasnovanog nasilja je jedan od osnovnih principa za približavanje standardima i vrednostima Evropske unije. I, EULEX je spreman da nastavi da blisko saraduje sa svim relevantnim kolegama na Kosovu, kako bi se poboljšalo postupanje sa slučajevima silovanja. Pristup koji je više usredsređen na žrtve, gde pristup pravdi za žene i muškarce, devojčice i dečake izložene seksualnom nasilju i silovanju, predstavlja zajednički prioritet svih aktera u lancu pravosuđa, trebalo bi da bude naš zajednički cilj.

Lars-Gunnar Wigemark  
šef Misije

<sup>3</sup> Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu, Izveštaj o nadgledanju pravosuđa, 2021, dostupan na: <https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/RaportiSR162021.PDF> [pristupljeno 22. maja 2022].

# 1. UVOD

Seksualno nasilje, globalno rasprostranjena pojava, i dalje se dramatično i univerzalno nedovoljno prijavljuje zbog straha od odmazde, nepoverenja u agencije za sprovođenje zakona, kulturne i društvene stigmatizacije i psihičkih trauma koje žrtve trpe. Svetska zdravstvena organizacija je 2002. godine definisala seksualno nasilje kao „*svaki seksualni čin ili pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, ili neželjeni seksualni komentari ili radnje kojima se trguje, usmereni protiv seksualnosti osobe korišćenjem prinude od strane bilo koga, bez obzira na njihov odnos sa žrtvom, u bilo kom okruženju, uključujući kod kuće i na poslu*“<sup>4</sup>.

Obuhvatajući niz krivičnih dela, uključujući seksualno uznemiravanje, seksualni napad i silovanje, izraz ‘seksualno nasilje’ koristi se za opisivanje rodno zasnovanog nasilja. Kao takvo, ono predstavlja kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije. Konkretno, seksualno nasilje je ukorenjeno u rodnoj nejednakosti i nejednakim odnosima moći i prema tome, iako ga doživljavaju i muškarci i dečaci, uglavnom pogađa žena i devojčice.

U svom Završnom izveštaju o aktivnostima za 2008. godinu, Radna grupa Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici<sup>5</sup>, istakla je da se samo deo slučajeva seksualnog nasilja koji su prijavljeni policiji procesuiru.<sup>6</sup> Razlozi za to su višestruki i uključuju nedovoljne policijske istrage, nepostojanje sistematskih procedura upućivanja koje često rezultiraju nemogućnošću pribavljanja bioloških i drugih potkrepljujućih dokaza, nedostatak ili neadekvatnu podršku žrtvama u sistemu krivičnog pravosuđa i stavove policijskih i pravosudnih zvaničnika. U Završnom izveštaju o aktivnostima takođe se ističe da čak i ako se pokrenu krivični postupci, samo nekoliko njih stigne do presude, a još manje do presude koja je srazmerna prirodi krivičnog dela.

Kosovo nije izuzetak od ovih trendova, a podaci koje je prikupio EULEX otkrivaju da, iako je u poslednje tri godine značajan broj slučajeva seksualnog nasilja, posebno onih koji pogađaju maloletne osobe, prijavljen relevantnim institucijama, samo je u vrlo malo slučajeva žrtvama obezbeđen delotvoran postupak za zaštitu prava. Štaviše, s obzirom na nedostatak smernica i standardizovanih protokola na Kosovu, žrtve ne mogu da pristupe kompletnom lancu potrebne pomoći, naročito zato što ne postoji kompletna procedura kliničkog upravljanja i ne pruža se naknadna nega.

Kosovske institucije su se 25. septembra 2020. godine ustavnim amandmanom formalno obavezale na primenu Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)<sup>7</sup>. Konvencija sadrži posebne obaveze u rešavanju slučajeva seksualnog nasilja uključujući silovanje, od aspekta kriminalizacije do aspekta zaštite žrtava.

4 Svetska zdravstvena organizacija UN (SZO), Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju, 2002, strana 149, dostupan na: [http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615\\_eng.pdf?sequence=1](http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1) [pristupljeno 24. maja 2022].

5 Radna grupa Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici (EG-TFV), osnovana je nakon odluke šefova država i vlada Saveta Evrope donete 2005. godine. Radna grupa, koju su činili osam međunarodnih stručnjaka, je, između ostalog, dobila mandat da: oceni efikasnost mera usvojenih na nacionalnom i međunarodnom nivou za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama; daje predloge za reviziju ovih mera ili donošenje novih mera i; razvije metod koji će pomoći državama članicama da usvoje praktične politike za borbu protiv nasilja nad ženama.

6 Savet Evrope, Završni izveštaj o aktivnostima, Radna grupa Saveta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, 2008, dostupan na: [https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final\\_Activity\\_Report.pdf](https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf) [pristupljeno 22. maja 2022].

7 Savet Evrope, Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2014, [u daljem tekstu Istanbulska konvencija], dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention> [pristupljeno 24. maja 2022].



Ovaj izveštaj ima za cilj da pruži preliminarnu ocenu stanja u pogledu postupanja u slučajevima kvalifikovanim kao silovanje na Kosovu, uzevši u obzir međunarodne standarde utvrđene Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), kao i drugim relevantnim međunarodnim instrumentima koji se direktno primenjuju na Kosovu, uključujući Konvenciju UN o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (EKLJP).

Nakon opisa metodologije koja je primenjena (poglavlje 2), izveštaj pruža pregled relevantnih standarda ljudskih prava koji se primenjuju na Kosovu (poglavlje 3). U izveštaju se, zatim, pruža ocena pravnog okvira i navode nalazi Misije u vezi sa istragama, krivičnom gonjenjem i donošenjem presuda u predmetima silovanja (poglavlje 4) i na kraju, završne napomene (poglavlje 5) i niz konkretnih preporuka relevantnim i nadležnim kosovskim organima (poglavlje 6).

## 2. METODOLOGIJA

Misija je pregledala slučajeve klasifikovane kao silovanje na osnovu člana 227 važećeg Krivičnog zakonika Kosova<sup>8</sup>, primenom dva nivoa procene: prvi se odnosi na prikupljanje statističkih podataka i drugi se zasniva na analizi odabranih pojedinačnih slučajeva.<sup>9</sup> Odabrani slučajevi za drugi nivo procene obuhvatali su tri faze pravosudnog sistema: (1) policiju, (2) tužilaštvo i (3) sud.

Za procenu prvog nivoa, statistički podaci se odnose na period između 2019. i 2021. godine i zasnivaju se na brojkama dobijenim od Policije Kosova (PK), Tužilačkog saveta Kosova (TSK), regionalnih tužilaštava, Sudskog saveta Kosova (SSK) i osnovnih sudova. Statistički podaci sadrže broj slučajeva prijavljenih Policiji Kosova, broj slučajeva upućenih tužilaštvu, broj zatvorenih predmeta, broj podignutih optužnica i broj predmeta okončanih prvostepenom presudom. Pored toga, Misija je od ISM dobila i podatke o slučajevima silovanja upućenim na forenzičko ispitivanje.

Misija je naišla na nekoliko poteškoća u pribavljanju konsolidovanih statističkih podataka. Misija je, stoga, da bi garantovala sveobuhvatniju analizu dostupnih podataka, za procenu drugog nivoa tražila informacije o konkretnim slučajevima iz sve tri faze pravosudnog sistema.

Što se tiče policije, Misija je dobila informacije o 153 slučaja kvalifikovanih kao silovanje za period od avgusta 2019. do decembra 2021. Ovi slučajevi su sažeti, geografski razvrstani po regionima i analizirani.

Što se tiče tužilaštava, traženi su podaci od osnovnih tužilaštava i TSK o istih 153 slučaja koje je identifikovala PK<sup>10</sup>. Podaci su dati samo za 129 slučajeva. Misija je na osnovu tih informacija procenila koliko je predmeta dospelo do odgovarajućih osnovnih sudova.

Što se tiče treće faze, tražene su informacije od odabranih sudova i SSK-a o konkretnim presudama donetim u slučajevima silovanja, kako bi se analizirala detaljna obrazloženja presuda. Misija je dobila ukupno 36 presuda. U 21 od tih presuda krivična dela su se dogodila pre 2019. godine, dok su u preostalih 15 krivična dela izvršena u periodu od 2019. do 2021. godine.

Dobijeni podaci upotpunjeni su informacijama dobijenim kroz sastanke sa tužiocima i sudijama, praćenjem sudskih ročišta u odabranim predmetima i analizom optužnica i javno dostupnih presuda. Prikupljene su i dodatne informacije iz saopštenja za medije, na sastancima sa predstavnicima civilnog društva, kroz saradnju sa savetnicima za rodna pitanja iz drugih domaćih i međunarodnih organizacija i kroz učešće na radionicama koje su se bavile slučajevima seksualnog nasilja.

Za razliku od prikupljanja podataka o krivičnom delu nasilja u porodici, pribavljanje doslednih i konsolidovanih podataka o krivičnom delu silovanja pokazalo se problematičnim. U nekim regionima institucije su davale informacije bez oklevanja, dok je u nekim drugim regionima bilo potrebno nekoliko puta tražiti podatke od institucija i podsećati ih. Štaviše, na neke zahteve nije ni odgovoreno. Iz odgovora, među kojima je bilo i samo delimično formulisanih, zaključeno je da ne postoji integrisani digitalni sistem za slučajeve silovanja iz kojeg bi se mogle generisati takve informacije, zbog nepostojanja standardnih operativnih procedura kojima se reguliše prikupljanje i čuvanje podataka o ovim krivičnim delima.

8 Krivični zakonik Kosova, Zakon br. 06/Z-074, 2019, strane 89-91, dostupan na: <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf> [pristupljeno 22. maja 2022].

9 Misija je odlučila da se usredsredi na konkretno krivično delo silovanja, a ne na druge oblike seksualnog nasilja, kako bi se bolje pozabavila ovim krivičnim delom.

10 Misije se usredsredila na ispitivanje slučajeva klasifikovanih kao silovanje na osnovu člana 227, međutim, kao što je kasnije objašnjeno u Poglavlju 4.2.1.1, KZK je podelio sveukupne statističke podatke o Poglavlju XX sadašnjeg KZK, Poglavlju XX (prethodnog) KZK i Poglavlju XIX PKZK. Nemogućnost pristupa razvrstanim podacima o krivičnom delu silovanja identifikovan je kao slabost TSK u prikupljanju podataka i predmet je preporuka Misije u poglavlju pod nazivom „Preporuke“.

### 3. RELEVANTNI MEĐUNARODNI STANDARDI LJUDSKIH PRAVA I OBAVEZE U VEZI SA SLUČAJEVIMA SILOVANJA

Članom 22. Ustava Kosova propisano je da su ljudska prava i osnovne slobode zajemčeni sa devet neposredno primenljivih međunarodnih instrumenata, koji u slučaju sukoba između međunarodnih i domaćih zakona imaju prednost nad bilo kojim drugim domaćim zakonom ili aktom javnih institucija.<sup>11</sup> Nekoliko instrumenata navedenih u članu 22. bavi se seksualnim nasiljem nad ženama i devojčicama, uključujući: Istanbulsku konvenciju, Konvenciju UN o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP)<sup>12</sup>. Pored toga, u skladu sa članom 53. Ustava, ljudska prava i osnovne slobode zagantovane njime moraju se tumačiti u skladu sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP). Konačno, odluke komiteta CEDAW<sup>13</sup> kao i Osnovni izveštaji Grupe Eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) služe lokalnim institucijama kao ključni alati za prenos međunarodnih standarda u svoju praksu<sup>14</sup>.

#### 3.1 Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)

Istanbulska konvencija sadrži dve odredbe koje se odnose na seksualno nasilje, uključujući silovanje: one su sadržane u članu 25. i članu 36.

Članom 36. određuju se krivična dela seksualnog nasilja<sup>15</sup>, dok se član 25. bavi podrškom žrtvama seksualnog nasilja<sup>16</sup> i zahteva od vlasti da preduzmu neophodne mere za pružanje specijalizovane podrške uspostavljanjem dovoljnog broja centara za upućivanje žrtava silovanja ili seksualnog nasilja.

Pored toga, u ovom kontekstu treba pomenuti niz drugih srodnih odredbi Konvencije, a to su: član 5. o obavezama države i dužnoj pažnji radi sprečavanja, istrage, kažnjavanja i reparacije za dela koja učine nedržavni akteri<sup>17</sup>, član 11. koji zahteva prikupljanje razvrstanih relevantnih statističkih podataka<sup>18</sup>, član 49. koji sadrži opšte obaveze u vezi sa istragom, krivičnim gonjenjem, procesnim pravom i zaštitnim merama<sup>19</sup> i član 55. koji reguliše postupke *ex parte* i *ex officio*.<sup>20</sup>

<sup>11</sup> Ustav Kosova, septembar 2020, strana 6.

<sup>12</sup> Savet Evrope, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa izmenama i dopunama Protokolima br. 11, 14, 15, 1950, dostupna na: [https://www.echr.coe.int/documents/convention\\_eng.pdf](https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf) [pristupljeno 22. maja 2022].

<sup>13</sup> Komitet za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW) je telo nezavisnih stručnjaka koje prati sprovođenje Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena.

<sup>14</sup> Grupa eksperata za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici jedan je od dva stuba (drugi je Komitet strana) koji prate implementaciju Istanbulske konvencije od strane članica.

<sup>15</sup> Istanbulska konvencije, član 36 – Seksualno nasilje, uključujući silovanje.

<sup>16</sup> Istanbulska konvencije, član 25 – Podrška žrtvama seksualnog nasilja.

<sup>17</sup> Istanbulska konvencije, član 5 – Obaveze države i dužna pažnja.

<sup>18</sup> Istanbulska konvencije, Član 11 – Prikupljanje podataka i istraživanje.

<sup>19</sup> Istanbulska konvencije, član 49 – Opšte obaveze.

<sup>20</sup> Istanbulska konvencije, član 55 – Postupak *ex parte* i *ex officio*.

### 3.2 Konvencija o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)

Iako se CEDAW ne bavi posebno pitanjem seksualnog nasilja, u svojoj Opštoj preporuci 19 o nasilju nad ženama usvojenoj 1992. godine, komitet CEDAW je naveo da za eliminisanje svih oblika nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, seksualno nasilje i silovanje, države moraju preduzeti „pozitivne mere“<sup>21</sup>. Preporučio je da vlasti „treba da obezbede da zakoni protiv nasilja u porodici i zlostavljanja, silovanja, seksualnog napada i drugog rodno zasnovanog nasilja pružaju adekvatnu zaštitu svim ženama i poštuju njihov integritet i dostojanstvo“<sup>22</sup>. Nadalje je naglašeno da žrtvama treba obezbediti odgovarajuće usluge zaštite i podrške, naglašavajući važnost rodno osjetljive obuke za pravosudne službenike i službenike za provođenje zakona i druge javne službenike. Takođe je podvučeno da bi usluge za žrtve (uključujući izbeglice) porodičnog nasilja, silovanja, seksualnog napada i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, poput rehabilitacije i savetovanja, trebalo da budu dostupne.

Opšta preporuka 33 o pristupu žena pravdi<sup>23</sup> i Opšta preporuka 35 o rodno zasnovanom nasilju<sup>24</sup> komiteta CEDAW su takođe relevantne za potrebe ovog izveštaja jer se prvi odnosi na prirodu pravila o dokazima, a drugi se odnosi na obaveze države u krivičnom gonjenju i reparacijama u slučajevima seksualnog nasilja.

### 3.3 Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP)

EKLJP je rodno neutralan dokument i ne bavi se izričito pitanjem seksualnog nasilja. Međutim, ESLJP je izgradio sudsku praksu o pravima žena, uključujući i o nasilju nad ženama, te je postavio nekoliko važnih standarda o jednakom pristupu žena pravdi.

Na primer, u prekretnom predmetu *M.C. protiv Bugarske*<sup>25</sup>, podnosilac žalbe (starosti 14 godina u trenutku navodnog silovanja) je tvrdio da bugarski zakon ne pruža efikasnu zaštitu od silovanja i seksualnog zlostavljanja, jer se procesuiraju samo slučajevi u kojima je žrtva aktivno pružala otpor i da vlasti nisu pravilno istražile njene navode.

U svojoj presudi, Sud je utvrdio povredu člana 3. (zabrana mučenja) i člana 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Konvencije tako što je priznao manjkavim ne samo istragu u predmetu, već i zakon.

Sud je naglasio nedostatak pristanka kao suštinski element u utvrđivanju silovanja i seksualnog zlostavljanja, i kako žrtve seksualnog zlostavljanja, posebno mlade devojkice, često ne uspevaju da se odupru iz psiholoških razloga ili iz straha od daljeg nasilja. Zabrana mučenja je opisana tako da podrazumeva: „pozitivna obaveza da se donesu odredbe krivičnog zakona koje efektivno kažnjavaju [teški zločin] i da se one primenjuju u praksi kroz efikasnu istragu i krivično gonjenje“<sup>26</sup>. U istoj presudi se dodaje da „[...] sud smatra da države imaju pozitivnu obavezu nerazdvojivu od članova 3 i

21 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka CEDAW br. 19: Nasilje nad ženama, 1992, dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global\\_1\\_GFC\\_CEDAW3.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global_1_GFC_CEDAW3.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

22 Ibid, stav 24.b.

23 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka CEDAW br. 33: Pristup žena pravdi, 2015, dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global/CEDAW\\_C\\_GC\\_33\\_7767\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_33_7767_E.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

24 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka br. 35: O rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje opšte preporuke br. 19, 2017, dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global/CEDAW\\_C\\_GC\\_35\\_8267\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

25 Evropski sud za ljudska prava, *MC protiv Bugarske*, br. 39272/98, 2003, dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521> [pristupljeno 23. maja 2022].

26 Ibid, paragrafi 148-153.

8 Konvencije da donesu odredbe krivičnog zakona, efikasno kažnjavajući silovanje i da ih primenjuju u praksi kroz efikasnu istragu i krivično gonjenje“.<sup>27</sup>

Pored toga, ESLJP se u svojoj sudskoj praksi sve više poziva na Istanbulsku konvenciju i osnovne izveštaje komiteta GREVIO i na taj način naglašava značaj Konvencije u oblikovanju pravnih standarda u slučajevima nasilja nad ženama.

### 3.4 Pregled obaveza

S obzirom na gore pomenute standarde o ljudskim pravima i sudsku praksu, obaveze kosovskih institucija u rešavanju slučajeva silovanja mogu se grupisati u četiri glavne oblasti:

- a) Kriminalizacija;
  - b) Prikupljanje podataka i istraživanje;
  - c) Dužna pažnja radi sprečavanja, istrage, kažnjavanja i obezbeđivanja reparacije za dela nasilja obuhvaćena delokrugom ove konvencije koje počine nedržavni akteri;
  - d) Pružanje specijalizovanih usluga.
- a) Prema članu 36. Istanbulske konvencije, od Kosova se zahteva da kriminalizuje sve oblike seksualnih radnji bez pristanka, uključujući silovanje; i konkretnije da kriminalizuje tri vrste namernog ponašanja: „a) vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne prirode u telo drugog lica bez njenog/njegovog pristanka, korišćenjem bilo kojeg dela tela ili predmeta; b) učestvovanje u drugim radnjama seksualne prirode sa licem bez njenog/njegovog pristanka; c) navođenje drugog na pokušaj radnji seksualne prirode sa trećim licem bez njenog/njegovog pristanka...“ Ova odredba precizira da „pristanak“ mora biti dat dobrovoljno na osnovu slobodne volje i da dela počinjena protiv bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera treba takođe biti kriminalizovati.<sup>28</sup> Centralni element definicije seksualnog nasilja kao krivičnog dela sadržane u Konvenciji je odsustvo dobrovoljnog pristanka žrtve, bez potrebe za primenom sile ili pretnje od strane počinioca i dokaz otpora žrtve.
- b) U cilju sprovođenja Istanbulske konvencije, od kosovskih institucija se očekuje da prikupljaju razvrstane statističke podatke u redovnim intervalima i podržavaju istraživanja o svim oblicima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući seksualno nasilje (član 11.). Kao što je istaknuto u Eksplanatornom izveštaju Istanbulske konvencije, sistematsko i adekvatno prikupljanje podataka čini ključnu komponentu efikasne izrade politika i može podstaći prijavljivanje od strane žrtava i svedoka. Relevantni statistički podaci treba da obuhvataju informacije koje pružaju policija, tužilaštvo i pravosudne institucije, a uključuju i podatke koje pružaju zdravstvene i socijalne ustanove i nevladine organizacije.<sup>29</sup>

<sup>27</sup> Ibid.

<sup>28</sup> Istanbulska konvencije, član 36 – Seksualno nasilje, uključujući silovanje.

<sup>29</sup> Eksplanatorni izveštaj Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, str. 14, [u daljem tekstu Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije], dostupan na: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6> [pristupljeno 24. maja 2022].

- c) Istanbulska konvencija (posebno član 11.) i Opšta preporuka br. 19 komiteta CEDAW sadrže princip dužne pažnje za relevantne institucije, koje su dužne da organizuju svoj odgovor na dela seksualnog nasilja, kako bi se omogućila njihova istraga i kažnjavanje. Dalje, istrage i sudski postupci moraju se sprovesti „*bez nepotrebnog odlaganja*“ (član 49. Istanbulske konvencije). Istraga i krivično gonjenje takođe treba da se sprovede na efikasan način; to znači, na primer, da se moraju utvrditi relevantne činjenice, ispitati dostupni svedoci i izvršiti forenzička ispitivanja.<sup>30</sup> Na osnovu Konvencije, Kosovo je takođe dužno da obezbedi da istrage ili krivično gonjenje krivičnih dela seksualnog nasilja „*ne zavise u potpunosti od izjave odnosno prijave koju je podnela žrtva...i da se postupak može nastaviti čak i ako žrtva povuče svoju izjavu ili prijavu*“<sup>31</sup>.
- d) Prepoznajući tešku traumu povezanu sa seksualnim nasiljem, uključujući silovanje, Istanbulska konvencija predviđa da podršku žrtvama, uključujući hitnu medicinsku negu, post-traumatsku podršku, savetovanje i forenzičko ispitivanje, pruža obučeno i specijalizovano osoblje.

---

30 Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, član 49. – Opšte obaveze, str. 43.

31 Istanbulska konvencije, član 55. – Postupak *ex parte* i *ex officio*.

## 4. ANALIZA I NALAZI

### 4.1 Kriminalizacija: usklađenost pravnog okvira sa zahtevima koje postavlja Istanbulska konvencija

Ukupni zakonodavni okvir kojim se regulišu silovanje i seksualni odnosi sa maloletnicima na Kosovu pretrpeo je značajne promene u poslednjim decenijama. Kazne su povećane, obim prekršaja je jasnije definisan i značajno proširen. Ovaj odeljak sadrži pregled promena kroz koje je prošla kriminalizacija silovanja na Kosovu na osnovu različitih krivičnih zakona.

#### 4.1.1 Krivični zakon Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo na snazi od 1977. do 2004. godine

Po ovom zakonu, silovanje je kriminalizovano članom 74, koji je predviđao kaznu od jedne do 10 godina zatvora za svakoga ko je prinudio „...na polni odnos žensku osobu sa kojom počinilac ne živi u bračnoj zajednici“<sup>32</sup>.

Članom 77. kriminalizovani su kao posebno krivično delo „obljuba ili protivprirodni blud sa licem koje nije navršilo 14 godina“ i propisano je da se ko počini polni odnos ili „protivprirodni blud“ sa licem koje nije navršilo 14 godina kazni kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. U slučaju da je krivično delo izvršeno primenom sile protiv „bepomoćnog lica“ ili neposrednom pretnjom, počinilac je mogao biti kažnjen kaznom zatvora u trajanju od najmanje tri godine. U slučaju teških telesnih povreda, smrti maloletnika, ili ako je delo izvršilo više lica, ili na posebno okrutan ili ponižavajući način ili u nekom drugom posebno teškom slučaju, predviđena kazna je bila najmanje pet godina zatvora.

#### 4.1.2 Privremeni krivični zakonik Kosova (PKZK) na snazi od 2004. do 2012. godine

Članom 193. ovog zakonika krivično delo silovanja je prošireno tako što je izraz „žensko lice“ zamenjen izrazom „drugo lice“ i uklonjen uslov da učinilac „ne živi u bračnoj zajednici“.<sup>33</sup> Kao rezultat toga, bilo koja osoba bez obzira na pol mogla je biti žrtva silovanja, a silovanje u bračnoj zajednici je takođe kažnjeno. Što se tiče kazne, članom 193, stav 1 PKZK bila je predviđena kazna zatvora od dve do deset godina.<sup>34</sup> Članom 198. posebno se kažnjavalo seksualno zlostavljanje lica mlađih od 16 godina; njime je bilo predviđeno da kada se polni čin dogodio između dva lica koja su navršila 14 godina i kod kojih je razlika u godinama veća od dve godine, ali ne postoji jasna razlika u stepenu zrelosti, takva radnja ne predstavlja krivično delo. U članu 192. PKZK takođe je izričito uveden pojam „saglasnost“, dok se napominje da se dobrovoljni pristanak lica mlađeg od 16 godina na polni čin ne smatra važećim.

32 Skupština Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo, Krivični zakon Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo, br. 011-25/77, 1977.

33 Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu, Privremeni krivični zakonik Kosova, UNMIK/REG/2003/25, 2003, [u daljem tekstu PCKK], dostupan na: [http://www.icls.de/dokumente/criminal\\_code\\_of\\_kosovo.pdf](http://www.icls.de/dokumente/criminal_code_of_kosovo.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

34 Kada je krivično delo izvršeno upotrebom sile, „pretnjom neposredne opasnosti, iskorišćavanjem situacije“, prema stavu 2 kazna se povećava na „kaznu zatvora od tri do deset godina“. Učinilac se kažnjava kaznom zatvora od pet do 15 godina kada je pre, tokom ili nakon zločina bilo mučenja ili nečovečnog postupanja, teških telesnih povreda, upotrebe oružja, opijanja, koje je počinilo više osoba, nad izuzetno ranjivom žrtvom, 'od strane člana porodice/ domaćinskog odnosa i žrtva je između 16 i 18 godina. Ako je zločin doveo do „smrti žrtve“, predviđena je kazna od „najmanje deset godina do doživotnog zatvora“.

#### 4.1.3 Krivični zakonik (KZK) na snazi od 2013. do 2019. godine

Prema ovom zakoniku, silovanje je kriminalizovano članom 230, dok je „seksualno zlostavljanje lica mlađih od 16 godina“ kriminalizovano jednim drugim članom (član 235), kao što je to bio slučaj sa PKZK.<sup>35</sup>

Član 230 sadržao je iste odredbe sadržane u PKZK, ali je u njemu proširena definicija silovanja uz napomenu da uključuje pretnju „otkrivanja činjenice koja bi ozbiljno naškodila časti ili ugledu tog lica ili njemu bliskog lica“. Što se tiče pojma saglasnosti, KZK je sadržao iste odredbe kao i prethodni zakonik.”<sup>36</sup>

U poređenju sa PKZK, član 235 je takođe uključivao nekoliko krivičnih dela protiv polnog integriteta lica mlađih od 16 godina (tj. silovanje, seksualni napad i degradaciju seksualnog integriteta) i oštrije kazne za izvršioce tih dela.

#### 4.1.4 Krivični zakonik (sadašnji KZK) na snazi od 2019. godine

Važeći Krivični zakonik stupio je na snagu u aprilu 2019. godine.<sup>37</sup> Prema članu 227, krivično delo silovanja je definisano na sličan način i predviđa slične kazne kao u prethodnim PKZK i KZK. Međutim, u poređenju sa prethodnim zakonicima, sadašnji KZK više ne sadrži poseban član kojim se reguliše krivično delo seksualne zloupotrebe lica mlađih od 16 godina, već ono potpada pod član 227 kao silovanje.

U stavu 6 predviđena je kazna zatvora od pet do 20 godina za silovanje lica mlađeg od 16 godina, dok je u stavu 7 propisana kazna zatvora od najmanje 10 godina kada je krivično delo izvršeno prema licu mlađem od 14 godina.

Prema članu 225, podstav 1.1 važećeg KZK, pojam pristanak označava dobrovoljno datu saglasnost na polni čin lica koje je navršilo šesnaest (16) godina. U podstavu 1.2 istog člana dodaje se da se dobrovoljnim smatra i dobrovoljni pristanak dva lica koja su navršila 14 godina čija razlika u godinama ne prelazi dve godine da se upuste u polni čin.

#### 4. 1.5 Zaključci

Na Kosovu je ostvaren izuzetan napredak u usklađivanju kriminalizacije krivičnog dela silovanja sa međunarodnim standardima pomenutim u trećem poglavlju, čime je stvoren jači pravni okvir za krivično gonjenje ove vrste seksualnog nasilja. Nedostatak pristanka žrtve je sastavni element ovog krivičnog dela u skladu sa članom 36 Istanbulske konvencije i Opštom preporukom 35 komiteta CEDAW<sup>38</sup> i članom 227 važećeg KZK. Važećim Krivičnim zakonikom Kosova sada se priznaje da sve vrste silovanja počinjene unutar porodice snose veće kazne, dok KZK kao otežavajuću okolnost priznaje samo slučajeve kada je počinilac bio u porodičnom odnosu sa osobom između 16 i 18

35 Krivični zakonik Kosova, 04/Z-082, 2012, [u daljem tekstu KZK], dostupan na: <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Criminal%20Code.pdf> [pristupljeno 23. maja 2022].

36 Ibid, član 228.

37 Krivični zakonik Kosova, 06/Z-074, 2018, [u daljem tekstu aktuelni KZK], dostupan na: <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf> [pristupljeno 23. maja 2022].

38 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka br. 35: O rodno zasnovanom nasilju nad ženama, ažuriranje opšte preporuke br. 19, 2017, stav 33, dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global/CEDAW\\_C\\_GC\\_35\\_8267\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

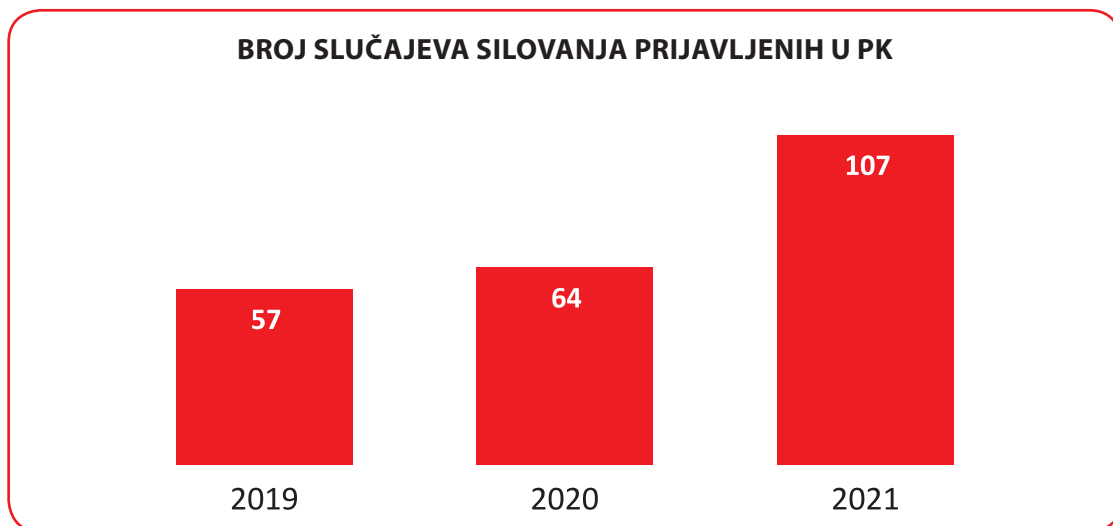


godina.<sup>39</sup> U tu svrhu, trenutna definicija porodičnog odnosa u KZK je takođe u skladu sa članom 36, stav 3 Istanbulske konvencije, jer uključuje sadašnje i bivše supružnike.<sup>40</sup>

Vredi napomenuti i to da sadašnji KZK sadrži u članu 225, podstav 1.2, odredbu o seksualnom činu među vršnjacima, kojom se seksualni odnos između „dve osobe koje su navršile četrnaest (14) godina i čija razlika u uzrastu ne prelazi dve (2) godine” ne smatra krivičnim delom kao zakonom propisano silovanje. Kao rezultat toga, ono što može da zabrinjava jeste da se prema važećem KZK, seksualna aktivnost uz pristanak između, na primer, lica starosti 14 godina i lica starosti 17 godina, automatski kvalifikuje kao slučaj silovanja, dok je članom 198 PKZK bilo propisano da se, kada se polni čin dogodi između dve osobe koje su navršile 14 godina i kada je razlika u njihovom uzrastu veća od dve godine, ali kada nema jasne razlike u stepenu zrelosti, to delo ne smatra samo po sebi krivičnim delom.

## 4.2 Istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima

Na osnovu statističkih podataka koje je pribavio EULEX, Policiji Kosova je prijavljeno 228 slučajeva klasifikovanih kao silovanje od 2019. do 2021. godine, tačnije 57 u 2019. godini, 64 u 2020. i 107 u 2021. godini. Ovo predstavlja uzlazni trend, sa sledećim godišnjim povećanjem procenta prijavljivanja slučajeva: 12% od 2019. do 2020. godine, 67% od 2020. do 2021. i ukupno povećanje od 87% od 2019. do 2021. godine.



Međutim, dostupni podaci ne omogućuju procenu mogućeg uticaja koji je pandemija COVID-19 (i propisi o zatvaranju koji su primorali ljude na kohabitaciju) mogla imati na tako nagli porast broja prijavljenih slučajeva silovanja u 2021. godini. Pored toga, nejasno je da li su gore pomenute zakonske odredbe koje se odnose na seksualni čin između osoba mlađih od 18 godina (naime član 225, podstav 1.2 važećeg KZK) mogle da izazovu nagli porast broja prijavljenih slučajeva. Slično tome, ne može se jasno zaključiti da li je ovaj porast mogla prouzrokovati promena u svesti i ponašanju u vezi sa prijavljivanjem.

Što se tiče regionalne distribucije slučajeva, podaci pokazuju da je u proseku 35% svih slučajeva od 2019. do 2021. godine prijavljeno u Prištini.

Potpuna regionalna distribucija slučajeva koji se odnose na svaku od analiziranih godina i za gradove za koje su relevantne informacije bile dostupne, prikazana je u grafikonima u nastavku.<sup>41</sup>

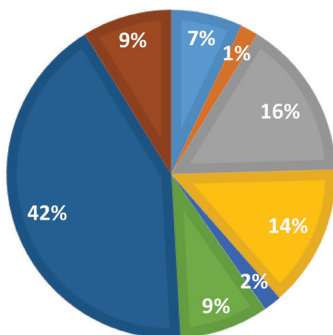
<sup>39</sup> KZK, član 230, podstav 4.9.

<sup>40</sup> Aktuelni KZK, član 113, stav 25.

<sup>41</sup> Distribucija 57 slučajeva po regionu u 2019. godini: Uroševac četiri slučaja (7%), Generalna uprava jedan slučaj

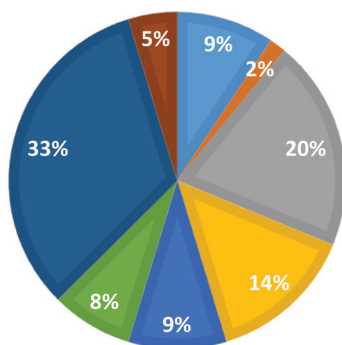
### REGIONALNA DISTRIBUCIJA SLUČAJEVA U 2019. GODINI

■ Uroševac      ■ Generalna uprava      ■ Đakovica      ■ Gnjilane  
■ Severna Mitrovica      ■ Peć      ■ Priština      ■ Prizren



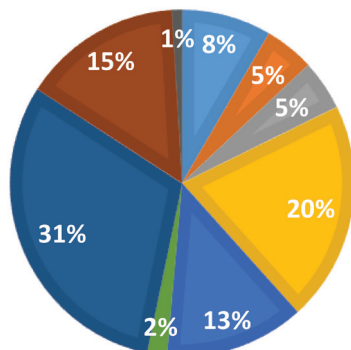
### REGIONALNA DISTRIBUCIJA SLUČAJEVA U 2020. GODINI

■ Uroševac      ■ Generalna uprava      ■ Đakovica      ■ Gnjilane  
■ Severna Mitrovica      ■ Peć      ■ Priština      ■ Prizren



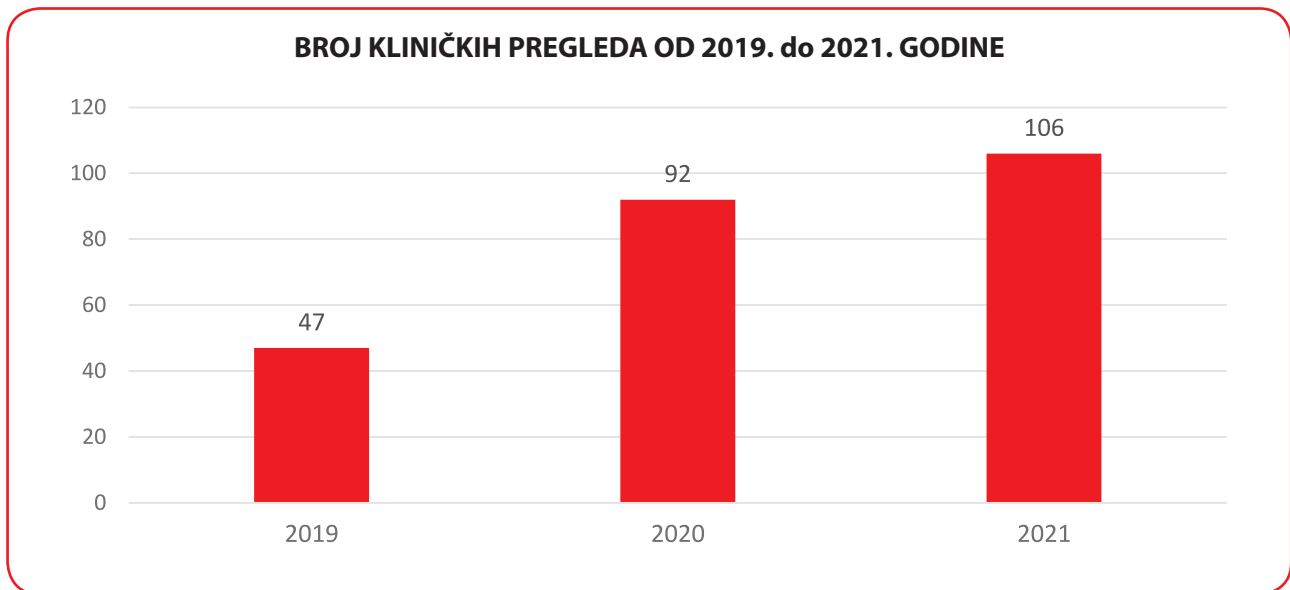
### REGIONALNA DISTRIBUCIJA SLUČAJEVA U 2021. GODINI

■ Uroševac      ■ Generalna uprava      ■ Đakovica  
■ Gnjilane      ■ Južna Mitrovica      ■ Peć  
■ Priština      ■ Prizren      ■ Severna Mitrovica



(2%), Đakovica devet slučajeva (16%), Gnjilane osam slučajeva (14%), Severna Mitrovica jedan slučaj (2%), Peć pet slučajeva (9%), Priština 24 slučaja (42%), Prizren pet slučajeva (9%); Distribucija 64 slučajeva po regionu u 2020. godini: Uroševac šest slučajeva (9%), Generalna uprava jedan slučaj (1,5%), Đakovica 13 slučajeva (20%), Gnjilane devet slučajeva (14%), Južna Mitrovica šest slučajeva (9%), Peć pet slučajeva (8%), Priština 21 slučaj (33%), Prizren tri slučaja (5%); Distribucija 107 slučajeva po regionu u 2021. godini: Uroševac devet slučajeva (8%), Generalna uprava pet slučajeva (5%), Đakovica pet slučajeva (5%), Gnjilane 22 slučaja (21%), Severna Mitrovica jedan slučaj (1%), Južna Mitrovica 14 slučaja (13%), Peć dva slučaja (2%), Priština 33 slučaja (31%), Prizren 16 slučajeva (15%).

Drugi uočeni trend je da najveći broj žrtava čine maloletne devojčice (u 85% slučajeva), o čemu svedoče i podaci dobijeni od ISM, pri čemu su svi počinioci muškog pola. Naime, prema ovim podacima, u periodu od 2019. do 2021. godine obavljeno je ukupno 245 kliničkih pregleda potencijalnih žrtava (217 žena i 28 muškaraca); 47 u 2019., 92 u 2020. i 106 u 2021. godini.



## 4.2.1 Dužina trajanja postupka

### 4.2.1.1 Statistički podaci

Kao što je gore istaknuto, Policiji Kosova je prijavljeno ukupno 228 slučajeva klasifikovanih kao silovanje u 2019, 2020. i 2021. godini, odnosno 57 u 2019., 64 u 2020. i 107 u 2021. godini.

TSK je dostavio sveukupnu statistiku o Poglavlju XX sadašnjeg KZK o *'krivičnim delima protiv seksualnog integriteta'*, odnosno članovima 227-236.<sup>42</sup> sadašnjeg KZK, Poglavlju XX (prethodnog) KZK, odnosno članovima 230-243.<sup>43</sup> i Poglavlju XIX PKZK u vezi sa članovima 193-204.<sup>44</sup>, ali nije dostavio posebne statističke podatke o slučajevima silovanja.

42 Poglavlje XX sadašnjeg KZK obuhvata sledeća krivična dela: član 227. o silovanju, član 228. o seksualnim uslugama žrtve trgovine ljudima, član 229. o seksualnom napadu; Član 230. o degradaciji seksualnog integriteta, član 231. o nuđenju pornografskog materijala licima mlađim od 16 godina, član 232. o zloupotrebi dece u pornografiji, član 233. o navođenju na seksualni čin lažnim obećanjem braka, član 234. o podvođenju ili prisiljavanju na prostituciju, član 235. o ustupanju prostorija za prostituciju i član 236. o seksualnim odnosima u porodici.

43 Poglavlje XX (prethodnog) KZK obuhvata sledeća krivična dela: član 230. o silovanju, član 231. o seksualnim uslugama žrtve trgovine ljudima, član 232. o seksualnom napadu, član 233. o degradaciji seksualnog integriteta, član 234. o seksualnoj zloupotrebi lica sa mentalnim ili emocionalnim poremećajima ili invaliditetom, član 235. o seksualnoj zloupotrebi lica koja nisu navršila 16 godina, član 236. o navođenju na seksualni čin, dodirivanje ili aktivnosti od strane lica koja nisu navršila 16 godina, član 237. o nuđenju pornografskog materijala licima koja nisu navršila 16 godina, član 238. o zloupotrebi dece u pornografiji, član 239. o seksualnoj zloupotrebi zloupotrebom pozicije, autoriteta ili profesije, član 240. o navođenju na seksualni čin lažnim obećanjem braka, član 241. o podvođenju i prisiljavanju na prostituciju, član 242. o ustupanju prostorija za prostituciju, član 243. o polnim odnosima u porodici.

44 Poglavlje XIX PKZK obuhvata sledeća krivična dela: član 193. o silovanju, član 194. o izvršenju seksualnih radnji uz pretnju časti ili ugleda, član 195. o seksualnom napadu, član 196. o degradaciji seksualnog integriteta, član 197. o seksualnoj zloupotrebi lica sa mentalnim ili emocionalnim poremećajima ili invaliditetom, član 198. o seksualnoj zloupotrebi lica koja nisu navršila 16 godina, član 199. o navođenju na seksualni čin ili seksualno dodirivanje lica koja nisu navršila 16 godina, član 200. o seksualnoj zloupotrebi zloupotrebom pozicije, autoriteta ili profesije, član 201. o podvođenju prostitucije, član 202. o zloupotrebi dece u pornografiji, član 203. o prikazivanju pornografskog materijala licima koja nisu navršila 16 godina, član 204. o seksualnim odnosima sa porodičnim zajednicama.

Na osnovu ove statistike, u 2019. godini 36% slučajeva evidentirano je kao „nepotpune istrage na kraju izveštajnog perioda“, dok je na isti način kategorizovano 44% u 2020. i 38% svih slučajeva 2021. godini. Nažalost, zbog nedostatka pristupa razvrstanim podacima o krivičnom delu silovanja, Misija nije mogla da pruži tačnu analizu u vezi sa trajanjem istražnih rokova specifičnih samo za slučajeve silovanja.

Prema podacima SSK, 173 slučaja su zabeležena kao slučajevi silovanja kroz podizanje optužnica između 2019. i 2021. godine. Od tih slučajeva, 96 su se početkom 2019. godine već vodili kao nerešeni, što znači da je 77 novih optužnica podignuto između 2019. i 2021. (tj. 23 u 2019, 36 u 2020 i 18 u 2021. godini). Od svih tih predmeta, 76 je okončano prvostepenom presudom između 2019. i 2021. godine (konkretno 48 u 2019, 26 u 2020. i 2 u 2021. godini), dok je 97 još uvek bilo nerešeno krajem 2021. godine. Međutim, samo na osnovu podataka i bez uvida u predmetne spise, nije bilo moguće utvrditi da li se optužnice podignute u periodu od 2019. do 2021. godine odnose na krivična dela koja su navodno počinjena u istom vremenskom periodu ili ranije.

Kombinovanjem svih gore navedenih podataka može se zaključiti da iako je od 2019. do 2021. godine Policiji Kosova prijavljeno 228 slučajeva, podignuto je samo 77 novih optužnica, a samo 76 je okončano.

U isto vreme, zbog nedostatka sveobuhvatnog i integrisanog sistema izveštavanja među PK, tužilaštvima i sudovima, pokazalo se da je teško dobiti konsolidovane statističke podatke kako bi se identifikovali trenutni izazovi u vezi sa trajanjem postupka. Naime, nije bilo moguće utvrditi da li je mali broj podignutih optužnica bio posledica kašnjenja u istrazi ili velikog broja slučajeva okončanih bez podizanja optužnice.

#### 4.2.1.2 Ocena odabranih slučajeva

Zbog gore navedenih izazova u vezi sa nedostatkom integrisanog prikupljanja podataka, EULEX je u februaru 2022. godine podnela Policiji Kosova zvaničan zahtev za pružanje dodatnih informacija u vezi sa istražnim koracima preduzetim u identifikovanih 228 slučajeva, i dobio je odgovor u vezi sa 153 slučaja za period od avgusta 2019. do decembra 2021. Ovi slučajevi su sumirani, geografski razvrstani po regionima i analizirani. Nakon toga, Misija se obratila tužilaštvima za dodatne informacije o dužini postupka za tih 153 slučaja i dobila informacije o 129 predmeta.

Misija je utvrdila da je u većini ovih slučajeva PK podnela krivične prijave tužilaštvu u roku od jednog ili nekoliko dana nakon što se incident dogodio ili nakon što je prijavljen PK.

U slučajevima gde su krivične prijave podnete mesecima kasnije, PK je navela sledeće razloge za takva kašnjenja:

- Nedostatak identifikacije osumnjičenih;
- Nedostatak dokaza ili rezultati procene dokaza još uvek nedostaju;
- Potreba za sprovođenjem nekoliko predistražnih radnji zbog složenosti istrage.

Misija je takođe utvrdila da je prosečna stopa nerešenih predmeta koji su još uvek pod istragom u tužilaštvima znatno viša u određenim opštinama. Naime, ova stopa je oko 79% u Prizrenu, 50% u Severnoj Mitrovici, 20% u Gnjilanu i 9% u Južnoj Mitrovici.<sup>45</sup>

<sup>45</sup> Gnjilane: četiri od 20 slučajeva (20%); Đakovica: dva od osam (25%); Južna Mitrovica: jedan od 17 (9%); Severna Mitrovica: jedan od četiri (25%); Peć: dva od šest (33%); Priština: devet od 43 (21%); Prizren: 15 od 19 (79%); Uroševac pet od 15 (33%).

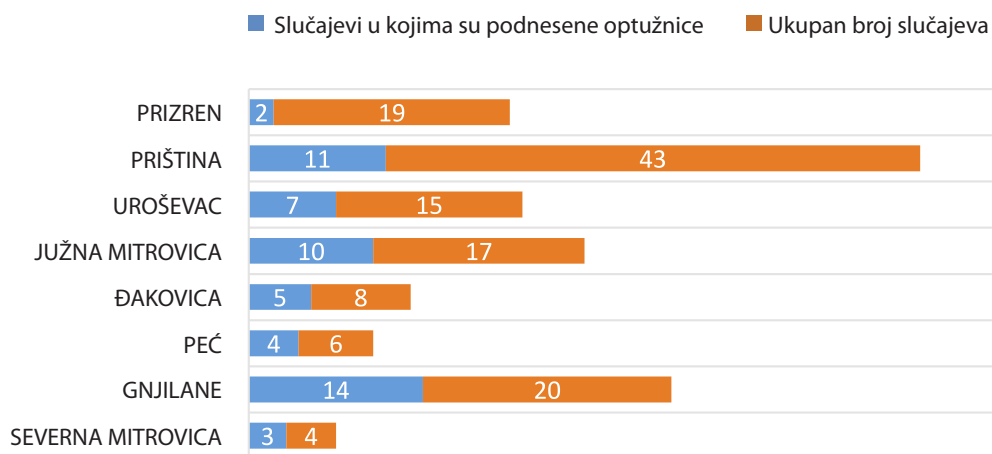
Raspitujući se dalje o osnovnim razlozima za ova uočena kašnjenja u fazi istrage, Misija je dobila različite odgovore od tužilaštava, koji su se uglavnom odnosili na to da se osumnjičeni ne nalaze na Kosovu i/ili da je slučaj tek nedavno pokrenut, te su istražni koraci još uvek u toku. Međutim, u nekim slučajevima nije dato nikakvo konkretno opravdanje.

Misija je utvrdila da se prosečno vreme između prijema krivične prijave od policije i podizanja optužnice od strane tužilaštva jasno razlikuje u različitim opštinama. Prosečno vreme je oko šest i po meseci u Južnoj Mitrovici, tri i po meseca u Đakovici i Peći, dva meseca u Uroševcu, najviše tri meseca, ali u većini slučajeva jedan mesec, u Gnjilanu i u dva slučaja u Severnoj Mitrovici, optužnica je podneta u roku od mesec dana, a druga u roku od tri meseca. Misija nije dobila dovoljno podataka ni za Prizren, ni za Prištinu i stoga nije bila u mogućnosti da izvrši analizu.

Broj slučajeva u kojima su podignute optužnice takođe znatno varira u zavisnosti od regiona. Konkretno, stope podignutih optužnica su bile sledeće: 75% u Severnoj Mitrovici, 70% u Gnjilanu, 67 % u Peći, 62,5% u Đakovici, 59% u Južnoj Mitrovici, 47% u Uroševcu, 25,5 % u Prištini i 10% u Prizrenu<sup>46</sup>. Misija je takođe dobila informacije o slučajevima u kojima su maloletnicima izrečene vaspitno-popravne mere pre podizanja bilo kakve optužnice.

Za odnos između ukupnog broja predmeta/podnesenih optužnica raspoređenih geografski, pogledajte grafikon ispod:

#### ODNOS UKUPNOG BROJA SLUČAJEVA I PODNESENIH OPTUŽNICA



Na osnovu podataka dobijenih od SSK i registara osnovnih sudova, izgleda da su sudski postupci takođe bili pogođeni kašnjenjima, a samo ograničen broj predmeta je završen na prvostepenom nivou. U 2019. godini završeno je 40% svih nerešenih predmeta u izveštajnom periodu, a 2020. i 2021. godine samo 24,5%, odnosno 7% predmeta.<sup>47</sup>

<sup>46</sup> Gnjilane, 14 od 20 (70%); Đakovica, pet od 8 (62,5%); Južna Mitrovica, 10 od 17 (59%); Severna Mitrovica, tri od 4 (75%); Peć, četiri od šest (67%); Priština, 11 od 43 (25,5%); Prizren, dva od 19(10,5%); Uroševac, sedam od 15 (47%).

<sup>47</sup> Na osnovu podataka dobijenih od SSK i registara osnovnih sudova, rešeno je 48 od ukupnog broja nerešenih predmeta u izveštajnom periodu 2019. godine, 26 predmeta u 2020. godini i dva predmeta u 2021. godini.

U određenim predmetima Misija je zabeležila naročito velika kašnjenja od podizanja optužnice do prvog ročišta/glavnog pretresa/donošenja presude/objavlivanja presude. U Gnjilanu, na primer, EULEX je identifikovao tri slučaja iz 2019. godine u kojima je prošlo 11, 15, odnosno 20 meseci od podizanja optužnice do prvog ročišta. Misija je u Uroševcu identifikovala još jedan predmet u kome suđenje koje je počelo u februaru 2020. godine još uvek traje.

Što se tiče presuda koje je Misija analizirala, u oko 50% slučajeva, presuda je izrečena u roku od 24 meseca nakon izvršenja krivičnog dela. U drugim slučajevima, kašnjenje je bilo nesrazmerno dugo, sa presudama izrečenim više od 14 godina nakon izvršenja krivičnog dela. U dva predmeta ponovljene presude su objavljene sedam i po godina, odnosno devet i po godina nakon izricanja prvih presuda.

Nakon raspitivanja kod nadležnih institucija (tužilaštava i osnovnih sudova) o razlozima kašnjenja, Misiji su data sledeća opravdanja:

- Nedostatak tužilaca. Nedovoljan broj tužilaca u Odeljenju za maloletnike i veliki broj predmeta koji se odnose na maloletna lica, što je dovelo do ozbiljnih odlaganja;
- Opšti nedostatak specijalizovanih psihologa, što je dovelo do kašnjenja u saslušanju žrtava. Prema članu 112 Zakona o maloletničkom pravosuđu, prvi i drugi pregled obavljaju se uz pomoć psihologa. Dalje, ukazano je da ne postoji sistem u kome se psiholog postavlja na dužnost ili je nadležan za određeni okrug<sup>48</sup>;
- Ukazano je da je nadležnim institucijama bilo potrebno više vremena za prikupljanje dokaza, bez detaljnijeg opisivanja tih dokaza ili motiva koji su prouzrokovali odugovlačenje pribavljanje dokaza;
- Institucije su se takođe žalile na nedostatak jedinstvenog protokola i jasno definisane odgovornosti među različitim uključenim institucijama, posebno u fazi pribavljanja dokaza, uglavnom forenzičkih dokaza. Iako postoje konkretne procedure u vezi sa maloletnicima prema Zakonu o maloletničkom pravosuđu, kao i za slučajeve nasilja u porodici, ne postoje posebne jedinstvene smernice u oblasti seksualnih krivičnih dela, čak ni za slučajeve koji se odnose na maloletna lica;
- Kašnjenja u ispitivanju dokaza prikupljenih kroz nadzor, odnosno iz telefonskih zapisa;
- Kašnjenja u dobijanju rezultata ispitivanja bioloških dokaza. Navedeno je da se izveštaj o kliničkom pregledu obično izdaje odmah nakon relevantnog pregleda, ali izveštaj ne sadrži rezultate DNK ili druge rezultate forenzičkog ispitivanja dokaza, osim brze analize urina na narkotike.

#### 4.2.1.3 Zaključci

Član 49. Istanbulske konvencije zahteva da ne bude kašnjenja u fazama istrage i prikupljanja dokaza (posebno u vezi sa prikupljanjem i ispitivanjem forenzičkih dokaza) koje bi ugrozilo krivično gonjenje i suđenje u slučajevima nasilja nad ženama i „...[doprinelo] značajno osećaju nekažnjivosti među počiniocima ..[čime se pomaže u održavanju] visokog stepena prihvatanja takvog nasilja”.<sup>49</sup>

48 Zakon o maloletničkom pravosuđu, 06/Z-006, 2018, dostupan na: <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/B5AFE545-3908-4F63-98E0-0A8DD593B499.pdf> [pristupljeno 23. maja 2022.].

49 Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, strana 43, stav 255.

Ubrzani postupak bi, stoga, trebalo da se koristi za sve slučajeve nasilja nad ženama, a ne samo u određenim kontekstima (npr. slučajevi nasilja u porodici). Član 50 iste konvencije dalje se poziva na potrebu da se žrtve saslušaju bez odlaganja.

Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava koja proizilazi iz člana 3 EKLJP podjednako je važna. U predmetu *P.M. protiv Bugarske*, ESLJP je razmatrao pitanje dužine trajanja istraga u slučaju seksualnog napada i utvrdio povredu člana 3 u smislu dugog vremena koje je bilo potrebno da se istraga završi. Sud je utvrdio da je „*brzina reagovanja vlasti na pritužbe važan faktor...[kao i ] ... pitanja poput pokretanja istrage, kašnjenja u identifikaciji svedoka ili uzimanju izjava, dužina vremena potrebnog za početnu istragu i neopravdano odugovlačenje krivičnog postupka koje dovodi do zastarelosti*”.<sup>50</sup>

Za razliku od slučajeva nasilja u porodici koji su regulisani Standardnim operativnim procedurama i uputstvima<sup>51</sup>, Kosovu još uvek nedostaju posebne smernice koje bi nalagale da se slučajevi silovanja rešavaju sa krajnjom dužnom pažnjom i hitnošću. Postojanje ovakvih jedinstvenih smernica ne samo da bi postavilo jasne obaveze, već bi pomoglo i da se definišu specifične odgovornosti svakog uključenog pružaoca usluga, čime bi se izbegla nepotrebna odlaganja.

Pored toga, kao što je gore pokazano, nedostatak resursa utiče na kašnjenja u postupcima. Obaveza dužne pažnje koja proizilazi iz Istanbulske konvencije i Evropske konvencije o ljudskim pravima nalaže da institucija dodele odgovarajuće ljudske i finansijske resurse, koji omogućavaju efikasnu primenu potrebnih standarda.

Dalje, kako je gore detaljno prikazano, nedostatak sistematizovanog prikupljanja podataka o krivičnim delima silovanja među različitim institucijama na Kosovu sprečio je efikasno prikupljanje podataka o dužini trajanja postupka. Konkretno, član 11. Istanbulske konvencije postavlja obavezu institucijama da prikupljaju reprezentativne i uporedive podatke da bi se oblikovale politike za efikasno sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama. Kao što je detaljno navedeno u Izveštaju sa objašnjenjima Istanbulske konvencije „*Sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici zahteva izradu politika zasnovanu na dokazima. Ovo podrazumeva efektivno dokumentovanje dimenzija nasilja tako što će se proizvoditi robusni, uporedivi podaci radi usmeravanja politika i praćenja primene mera za rešavanje problema. [Član 11. se odnosi na] obavezu da se uzme u obzir značaj redovnog prikupljanja reprezentativnih i uporedivih podataka za kreiranje i sprovođenje politika za sprečavanje i suzbijanje svih oblika nasilja obuhvaćenih delokrugom ove konvencije.*”<sup>52</sup>

Stoga je od velike važnosti da Kosovo uspostavi sistem koji omogućava efikasnu dokumentaciju slučajeva silovanja kako bi, između ostalog, bolje razumeo obim kašnjenja u postupcima i uveo mere za njihovo rešavanje i sprečavanje.

<sup>50</sup> Evropski sud za ljudska prava, *P.M. protiv Bugarske*, br. 49669/07, 2012, dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108781> [pristupljeno 23. maja 2022].

<sup>51</sup> Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost, Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu, 2013, dostupno na: <https://abgj.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet%20ABGJ/Procedurat%20Standarte%20t%C3%AB%20Veprimit%20p%C3%ABr%20Mbrojtje%20nga%20Dhuna%20n%C3%AB%20Familje.pdf> [pristupljeno 23. maja 2022]; Tužilački savet Kosova, Standardne operativne procedure za povećanje efikasnosti u postupanju sa slučajevima nasilja u porodici, 2017, dostupno na: <https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/KPK/Plane%20te%20Punes/Procedurat%20Standarde%20te%CC%88%20Veprimit%20pe%CC%88r%20Ngritjen%20e%20Efikasitetit%20ne%CC%88%20Trajtimin%20e%20Rasteve%20te%CC%88%20Dhune%CC%88%88%20Familje.pdf> [pristupljeno 23. maja 2022].

<sup>52</sup> Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, strana 14, stav 74.

## 4.2.2 Efikasna istraga i okončanje predmeta

Stopa istraga koje su tužilaštva ukinula<sup>53</sup> bez podizanja optužnice ukazuje na vidljive regionalne razlike: konkretno u Uroševcu je bez podizanja optužnice okončano 20% slučajeva, u Prištini je ta stopa iznosila 16%, a u Gnjilanu i Prizrenu su te stope iznosile 10%, odnosno 5%.<sup>54</sup>

Misija se raspitala o motivima okončanja predmeta. Na osnovu aktivnosti nadgledanja koje je Misija sprovedla i odgovora tužilaštava, glavni uočeni razlozi za okončanje odnosili su se na:

- Vreme koje je proteklo od trenutka kada je žrtva prijavila slučaj do mogućnosti da se izvrši lekarski pregled, tj. nedostatak lekarskog nalaza za koji se smatra da ometa uspešno rešavanje slučaja;
- Nedostatak fizičkih povreda i/ili izveštaj o biološkim dokazima nije bio dovoljno ubedljiv da bi potkrepio dokazivanje bilo kakvog čina primene sile. U nekim od analiziranih slučajeva uočeno je da su predmeti okončani nakon što je u nalazu ginekološkog pregleda, koji je uradio ISM, konstatovano da nisu konstatovane telesne povrede;
- Nedostatak dovoljno dokaza, čak i nakon procene elektronskih uređaja i drugih vrsta potkrepljujućih dokaza;
- Izjava žrtve nije bila dovoljna za preduzimanje daljih radnji u slučaju;
- Žrtva je povukla izjavu, ili je u nekim slučajevima izjavu žrtve tužilac smatrao lažnom optužbom.

Razrađujući član 36.<sup>55</sup>, Izveštaj sa objašnjenjima Istanbulske konvencije se poziva na sudsku praksu ESLJP, odnosno na presudu *M.C. protiv Bugarske* u kojoj je ESLJP „*ubeden da se svakim rigidnim pristupom krivičnom gonjenju seksualnih krivičnih dela, poput zahtevanja dokaza o fizičkom otporu u svim okolnostima, rizikuje da određene vrste silovanja ostanu nekažnjene i time ugrozi efikasna zaštita seksualne autonomije pojedinca. U skladu sa savremenim standardima i trendovima u toj oblasti, pozitivne obaveze država članica prema članovima 3. i 8. Konvencije moraju se uzeti u obzir kao takve da zahtevaju kažnjavanje i delotvorno gonjenje svakog seksualnog čina bez pristanka, uključujući i u odsustvu fizičkog otpora od strane žrtve*“.<sup>56</sup> Pored toga, ESLJP je takođe primetio da: „*Bez obzira na konkretnu formulaciju usvojenu od strane zakonodavca, u jednom broju zemalja krivično gonjenje seksualnih radnji bez pristanka u svim okolnostima sprovodi se u praksi putem tumačenja relevantnih zakonskih odredbi („prinuda“, „nasilje“, „prisiljavanje“, „pretnja“, „prevara“, „iznenađenje“ ili drugi) i kroz ocenu dokaza u zavisnosti od konteksta*“.<sup>57</sup>

Članom 36, stav 2. Istanbulske konvencije izričito se zahteva da se krivično gonjenje seksualnih krivičnih dela zasniva na kontekstualno osetljivoj oceni dokaza, kako bi se od slučaja do slučaja utvrdilo da li je žrtva svojevolejno pristala na seksualni čin ili ne. Stoga bi potrebna ocena trebalo da bude vođena pristupom zasnovanim na pristanku (kao što je i pravnim okvirom Kosova predviđeno), i da ne zahteva dokaze o primeni nasilja. Štaviše, „*takva ocena mora prepoznati širok spektar bihevioralnih reakcija na seksualno nasilje i silovanje koje žrtve pokazuju i ne sme se zasnivati*

<sup>53</sup> Misija je dobila ove informacije samo za navedena tužilaštva.

<sup>54</sup> U Gnjilanu su okončana dva od 20 slučajeva (10%); u Prištini, sedam od 43 (pet predmeta okončana sa predlozima za pojačani nadzor ili upućivanje u vaspitno-popravnu ustanovu, dva slučaja odbačena) (16%); u Prizrenu, jedan od 19 (5%); u Uroševcu, tri od 15 (20%).

<sup>55</sup> Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, stav 191.

<sup>56</sup> Evropski sud za ljudska prava, *MC protiv Bugarske*, br. 39272/98, 2003, stav 166, [u daljem tekstu *MC protiv Bugarske*], dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61521> [pristupljeno 23. maja 2022].

<sup>57</sup> *MC protiv Bugarske*, stav 161.



na pretpostavkama tipičnog ponašanja u takvim situacijama. Jednako je važno obezbediti da na tumačenje zakona o silovanju i krivično gonjenje slučajeva silovanja ne utiču rodni stereotipi i mitovi o muškoj i ženskoj seksualnosti”.<sup>58</sup>

Po istoj liniji, Opšta preporuka 33 komiteta CEDAW o pristupu žena pravdi odnosi se na potrebu da države članice obezbede da pravila o dokazima nisu restriktivna, niti pod uticajem stereotipa. Države potpisnice će „ a)...ukinuti diskriminatorne prepreke pristupu pravdi, uključujući: ...(iii) Pravila potvrđivanja koja su diskriminatorna prema ženama kao svedocima...tako što im nalažu veći teret dokazivanja nego muškarcima, kako bi se konstatovalo krivično delo ili da bi zahtevali pravni lek; (iv) procedure koje isključuju ili pridaju inferiorni status svedočenju žena; (v) Nedostatak mera za obezbeđivanje jednakih uslova između žena i muškaraca tokom pripreme, vođenja i nakon slučajeva; (vi) Neadekvatno upravljanje predmetima i prikupljanje dokaza u slučajevima koje su pokrenule žene, što rezultuje sistematskim propustima u istrazi.”<sup>59</sup>

Pored toga, članom 49, stav 2. Istanbulske konvencije zahtevaju se efikasna istraga i krivično gonjenje krivičnih dela. To podrazumeva „ utvrđivanje relevantnih činjenica, saslušavanje svih raspoloživih svedoka i sprovođenje forenzičkih ispitivanja, zasnovanih na multidisciplinarnom pristupu i korišćenjem najsavremenije metodologije krivične istrage, kako bi se obezbedila sveobuhvatna analiza slučaja u pogledu člana 6. EKLJP ”.<sup>60</sup> Vlasti će iskoristiti širok spektar potkrepljujućih dokaza koji se ne uzimaju od žrtve, i koji se koriste u slučajevima nasilja nad ženama, a samim tim su primenljivi i u slučajevima silovanja. Naime, „izjave policijskih službenika; izjave suseda ili iskazi drugih svedoka; snimci hitnih poziva/poziva upućenih policiji; CCTV snimci; fotografije povrede i mesta događaja; istorija bolesti/lekarski izveštaji; istorijat ranijih incidenata (npr. krivični dosije počinioca; ranije zabrane prilaska/mere zaštite; administrativne kazne); komunikacija koju je počinitelj uputio žrtvi; dokazi o lošem karakteru počinioca i veštačenje, posebno da bi se objasnio uticaj nasilja na žrtvu, uobičajena ponašanja i reakcije žrtava”.<sup>61</sup>

Misija je takođe primetila da se razgovori sa žrtvama u policijskoj fazi često ne snimaju digitalno i takođe se ne uzimaju doslovno, već u sažetom obliku. Ovo može dovesti do rizika od selektivnog oblika iskaza žrtve sa mogućim propustima, te se poziva na korišćenje digitalnog snimanja razgovora i efikasnih tehnika i procedura intervjuisanja koje uzimaju u obzir položaj žrtve u skladu sa međunarodnim standardima.

Član 55, stav 1. Istanbulske konvencije dalje propisuje da će „Članice obezbediti da istrage ili sudski postupci za krivična dela iz člana [...] 36 [silovanje], [...] ove konvencije ne zavise u potpunosti od izveštaja odnosno prijave koju je podnela žrtva [...] da postupak može da se nastavi čak i ako žrtva povuče svoju izjavu odnosno prijavu”.<sup>62</sup>

Konvencija uzima u obzir da su počinioci krivičnih dela poput silovanja takođe često članovi porodice, intimni partneri ili osobe u neposrednom društvenom krugu žrtve. Ovo može dodatno pogoršati osećaj srama, straha i bespomoćnosti koje žrtve trpe i biti povezano sa malim brojem prijavi i, posledično, osuda. Stoga, institucije za sprovođenje zakona i tužilaštvo treba da istražuju takva krivična dela na proaktivan način, kako bi prikupile dokaze uključujući materijalne dokaze, iskaze svedoka i medicinsko veštačenje, kako bi se omogućilo da se postupak održi čak i ako žrtva povuče svoju izjavu ili žalbu.

58 Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, stav 192.

59 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka CEDAW br. 33: Pristup žena pravdi, 2015, stav 25, dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global/CEDAW\\_C\\_GC\\_33\\_7767\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_33_7767_E.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

60 Eksplanatorni izveštaj Istanbulske konvencije, stav 256.

61 Evropska unija i Savet Evrope, Pristup žena pravdi: Vodič za pravnike, oktobar 2018, stranica 20, dostupan na: <https://rm.coe.int/factsheet-womens-access-to-justice/16808ff44e> [pristupljeno 24. maja 2022.].

62 Istanbulska konvencije, član 55, stav 1.

Na kraju, analiza slučaja otkriva da su za okončanje predmeta/ukidanje istrage glavni razlozi povlačenje izjave žrtve, ocena izjave kao neverodostojne i odsustvo dokaza kao što su fizičke povrede ili biološki dokazi.

Međunarodni standardi zahtevaju da se istrage o slučajevima silovanja nastave uprkos povlačenju izjave žrtve, čime se istražnim institucijama nameće obaveza da unaprede standarde za traženje dodatnih dokaza, pored izjava žrtava, i bez obzira na nedostatak fizičkih povreda. Pravni okvir na Kosovu ispravno kriminalizuje krivično delo silovanja kao delo zasnovano na pristanku, a ne kao delo zasnovano na prisili/prinudi. Ovo treba da se odrazi i u modalitetima koje nadležne institucije koriste za rešavanje slučajeva. Prilikom sprovođenja istrage o slučaju silovanja, mora se pokazati rodna i diskriminatorna priroda krivičnog dela. Dalje, radnje koje preduzimaju relevantni institucionalni akteri treba da odražavaju razumevanje prirode ovog oblika nasilja nad ženama, uključujući njegov uticaj na žrtve i kako ono može uticati na njihove izjave ili njihovu spremnost da prijave i nastave sa slučajem. Uz to, podsećajući da uzimanje dokaza, posebno izjave žrtve, uvek treba da se pridržava pristupa zasnovanog na žrtvi i da bude rodno osetljivo, procena izjave žrtve nikada ne sme biti zasnovana na pretpostavkama ili uverenjima (tj. ako seksualno nasilje zaista nije konsenzualno, žena će uzvratiti, dakle, ako nema znakova telesnih povreda, saglasnost je data).

Konačno, s obzirom na to da je prirodu krivičnog dela silovanja posebno teško utvrditi zbog toga što često nedostaju svedoci i zbog toga što se ono događa u veoma intimnim kontekstima, Misija, na osnovu svoje analize, naglašava potrebu za utvrđivanjem konkretnih smernica i specijalizovanih obuka, kako bi relevantne institucije stekle neophodno razumevanje i veštine za sprovođenje odgovarajućih istraga.

### 4.2.3 Kazna

Opšta preporuka 19 komiteta CEDAW govori o obavezi za preduzimanje svih zakonskih i drugih mera, koje su neophodne da bi se obezbedila efikasna zaštita žena od rodno zasnovanog nasilja, uključujući i kaznene sankcije.<sup>63</sup>

U Istanbulskoj konvenciji se navodi obaveza da se „*preduzme dužna pažnja da se [...] kazne [...] dela nasilja [ ... ]*“.<sup>64</sup> Štaviše, u svojoj preporuci o zaštiti žena od nasilja, Savet Evrope je podvukao da u domaćem zakonodavstvu treba da postoje odgovarajuće mere i sankcije, koje omogućuju preduzimanje brzih i učinkovitih radnji protiv počinilaca nasilja i nadoknadi nepravda koja je učinjena ženama žrtvama nasilja.<sup>65</sup>

U oktobru 2021. godine, sudska presuda u jednom slučaju silovanja bila je predmet široke javne rasprave širom Kosova. U ovom slučaju, sud je osudio muškarca optuženog za silovanje 15-godišnje devojčice na kaznu zatvora u trajanju od samo osam meseci. Iako član 227 sadašnjeg KZK predviđa kaznu od pet do 20 godina zatvora u slučaju da je silovanje izvršeno nad licem koje nije navršilo 16 godina<sup>66</sup>, sudija je konstatovao olakšavajuće okolnosti, uključujući priznanje krivice i starost okrivljenog, kao opravdanje za blagu izrečenu kaznu. Takve presude, osim što ne poštuju odredbe

63 Komitet UN za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), Opšta preporuka CEDAW br. 19: Nasilje nad ženama, 1992, stav 24(t), dostupna na: [https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1\\_Global/INT\\_CEDAW\\_GEC\\_3731\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf) [pristupljeno 23. maja 2022].

64 Istanbulska konvencija, član 5 – Obaveze države i dužna pažnja.

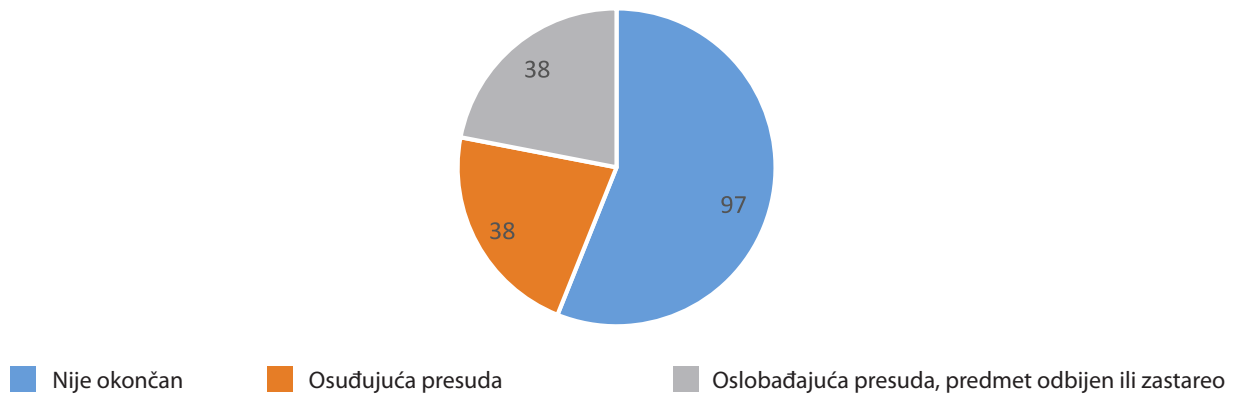
65 Savet Evrope, Preporuka (2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, 30. april 2002, stav 35, dostupna na: [https://search.coe.int/cm/Pages/result\\_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612](https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612) [pristupljeno 23. maja 2022].

66 Važeći KZK, član 227, stav 6.

važeg krivičnog zakona, ukazuju počinocima da mogu da izbegnu odgovornosti bez ikakvih posledica. One, takođe, negativno utiču na spremnost žrtava da istupe i prijave buduća slična krivična dela.

Kao što je već naglašeno u odeljku o dužini trajanja postupka, SSK je naveo da je 173 predmeta silovanja stiglo do osnovnih sudova između 2019. i 2021. godine. Od tih 173 predmeta, 76 je okončano, a u 38 predmeta objavljene su osuđujuće presude, dok su u ostalih 38 predmeta sudovi doneli oslobađajuće presude, odbacili predmet ili su predmeti zastareli.

#### STATUS PREDMETA SILOVANJA KOJI SU STIGLI DO SUDA OD 2019 DO 2021



Da bi stekla širi uvid u obrazloženja sudova, Misija je analizirala dokumentaciju 36 presuda, uključujući presude koje su prethodile periodu od 2019. do 2021. godine. Naime, od tih 36 presuda, 21 slučaj se desio pre 2019. godine, a ostalih 15 je odabrano među 76 predmeta okončanih u poslednje tri godine. Iz analize presuda se mogu izvući sledeći nalazi:

#### 4.2.3.1 Stopa i razlozi za oslobađajuće presude

Od 36 analiziranih predmeta, u 16 je donesena oslobađajuća presuda (15 oslobađajućih, jedan odbačen).<sup>67</sup> Razlozi za oslobađajuće presude bili su različiti. Slično gore navedenim opravdanjima za ukidanje istrage, ove oslobađajuće presude su uglavnom bile zasnovane na nedostatku dokaza o nasilju (uključujući nepostojanje povreda u oblasti genitalija žrtava), te stoga i nemogućnost sudova da dokažu da je okrivljeni počinio krivično delo. Drugi razlog je bio povezan sa povlačenjem izjave žrtve tokom sudskog postupka. U jednom slučaju, žrtva je izjavila da je lagala tokom sudskog postupka. Nakon toga, sud je doneo oslobađajuću presudu uprkos činjenici da su modrice i telesne povrede detaljno navedene u izveštaju o lekarskom pregledu. U jednom drugom slučaju, iskaz žrtve smatran je neverodostojnim, jer se razlikovao u svakoj fazi postupka (policija, tužilaštvo). U nekim presudama, obrazloženje suda za oslobađajuću presudu bilo je zasnovano na pristanku žrtve koji se podrazumeva, na osnovu činjenice da je prethodno imala polni odnos sa počinocem(-ima). Slično tome, u jednom slučaju sud je oslobađajuću presudu opravdao činjenicom da je oštećena strana sa nepoznatim licima otišla na mesto navodnog krivičnog dela. Iz ovih radnji, sud je zaključio da je žrtva prećutno pristala na polni odnos.

<sup>67</sup> Zakon o krivičnom postupku Kosova, Zakon br. 04/Z-123, 2012, član 364, odnosno član 363.

#### 4.2.3.2 Blage kazne

Od 20 osuđujućih presuda, uočeno je da je 12 njih bilo ispod minimalne dužine kazne predviđene zakonom. Za preostalih osam presuda dužina kazne je bila u skladu sa zakonom.

U gotovo svim slučajevima uzete su u obzir olakšavajuće okolnosti, dok su u samo nekoliko slučajeva uzete u obzir otežavajuće okolnosti. Neki primeri okolnosti koje su sudovi ocenili kao olakšavajuće su:

- Okrivljeni je obećao da više nikada neće prekršiti zakon;
- Okrivljeni se izvinio žrtvi;
- Loše ekonomsko stanje optuženog; status jedinog hranioca porodice ili nezaposlenog;
- Mlada dob okrivljenog;
- Korektno ponašanje okrivljenog na sudu;
- Priznanje krivice okrivljenog;
- Optuženi nije ranije imao krivični dosije na Kosovu;
- Mala razlika u godinama između žrtve i optuženog;
- Okrivljeni ima porodicu i decu;
- Nizak nivo obrazovanja okrivljenog;
- Loše zdravstveno stanje okrivljenog;
- Nedostatak fizičkih povreda žrtve prouzrokovanih silovanjem;
- Produženo trajanje postupka i vreme koje je proteklo od izvršenja krivičnog dela (tj. 10 godina).

U nekoliko slučajeva u kojima su primenjene, korišćene su sledeće otežavajuće okolnosti:

- Težina krivičnog dela, način izvršenja krivičnog dela;
- Maloletnost žrtve;
- Prethodni krivični dosije;
- Izvršenje sa namerom, iako je uzrast žrtve bio poznat;
- Saznanja o posledicama i opasnosti krivičnog dela;
- Nedostatak priznanja krivice od strane okrivljenog.

#### 4.2.3.3 Vrste korišćenih dokaza

U gotovo svim analiziranim presudama glavni dokaz bio je iskaz žrtve. Žrtva je često saslušana tri puta: od strane policije, tužilaštva i suda tokom suđenja. Kao dokaz su korišćene i izjave lekara i sudsko-medicinski izveštaji, ako su bili raspoloživi. Stoga je, kao pozitivan razvoj, Misija utvrdila progresivni porast stope medicinskih pregleda koji se vrše i koriste u sudskim postupcima. Međutim, veoma je retko kao dokaz korišćena ocena psihološkog stanja žrtve. Pored toga, samo su u nekoliko slučajeva kao dokaz na relevantnim suđenjima predloženi kopije komunikacije tehničkim uređajima i izveštaji o uviđaju mesta zločina (sa fotografijama).

#### 4.2.3.4 Zaključci

Članom 370, stav 8. Zakona o krivičnom postupku Kosova (ZKPRK)<sup>68</sup>, u vezi sa obrazloženim presudama, navodi se da: „*Ako je optuženo lice osuđeno na kaznu zatvora, u obrazloženju se navodi koje činjenice je sud uzeo u obzir pri odmeravanju kazne. Sud posebno navodi kojim razlozima se rukovodio kada je našao da je to posebno težak predmet i da treba izreći strožu kaznu od propisane ili da kaznu treba ublažiti ili optuženo lice osloboditi kazne, ili treba izreći alternativnu krivičnu sankciju ili izreći mere obavezne rehabilitacije ili lečenja ili oduzimanja imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog dela.*” Prema tome, jedna od glavnih obaveza sudova je da u delu presude o odmeravanju kazne jasno obrazlože tačne razloge koji su doveli do izrečene kazne.

Što se tiče analiziranih presuda, uočen je veliki broj oslobađajućih ili blagih kazni.

Slično razlozima za ukidanje istrage, glavni razlozi za oslobađajuće presude bili su nedostatak dokaza o nasilju/prinudi, povlačenje izjave žrtve, dovođenje u pitanje verodostojnosti izjave žrtve i proglašenje njene izjave kao lažnom optužbom ili kao nedovoljnom za dokazivanje predmeta van razumne sumnje, kao i pretpostavke i stereotipi o datom pristanku su bili.

U ovom izveštaju se ponovo navodi kako je krivično delo silovanja na Kosovu kriminalizovano kao delo zasnovano na pristanku, a ne kao delo prinude. Zbog prirode ovog zločina i emocionalnog tereta koji prouzrokuje žrtvama, sudovi bi prilikom vođenja postupka i saslušavanja žrtve uvek trebalo da primenjuju pristup usredsređen na žrtvu. Pored toga, takođe bi trebalo da pažljivo provere promene izjava. Dalje, kao što je već navedeno, postupak treba voditi bez oslanjanja na rodne stereotipe i mitove o muškoj i ženskoj seksualnosti.

Stim u vezi, u slučaju *Vertido protiv Filipina*<sup>69</sup>, komitet CEDAW se osvrnuo na problem stereotipiziranja i potrebu da se razmotre pravila o dokazima i obezbedi odgovarajuća pravosudna obuka (naročito na nižim nivoima sudova), kako bi osiguralo rešavanje pitanja stereotipa i mitova o silovanju.

Mitovi o silovanju o kojima se govori u slučaju *Vertido* ticali su se mogućnosti bekstva, stidljive ličnosti (tj. pretpostavke da se jake ličnosti ne mogu silovati), potrebe za dokazima o neposrednoj pretnji i povredama, pitanja razumevanja silovanja u kontekstu silovanja poznanika i starost agresora. Komitet je ocenio da je sud pogrešno zasnovao svoje nalaze na rodno zasnovanim mitovima i stereotipima o silovanju i žrtvama silovanja i naveo da u zakonu i praksi ne bi trebalo da postoji pretpostavka da žena daje pristanak samo zato što se nije fizički opirala neželjenom seksualnom odnosu. Ovi mitovi se često povezuju sa drugim uobičajenim mitovima/pretpostavkama o silovanju, poput onih koji se odnose na uticaj izgleda i karaktera žrtve na njen kredibilitet, kao i vreme i mesto silovanja (tj. ako je žrtva otišla u motel, trebalo je da zna šta da očekuje).

Uzimajući u obzir veliki broj donesenih blažih presuda, u izveštaju je utvrđeno da su u svim analiziranim slučajevima otežavajuće okolnosti jedva uzete u obzir, ili su u potpunosti uravnotežene olakšavajućim faktorima. Pored toga, sudovi nisu dali detaljna obrazloženja za takve presude i odlučili su da se pozovu na opšti zaključak da je određena kazna pravična.

U članu 69 stav 2. važećeg KZK precizira se da će: „*Kazna biti srazmerna težini krivičnog dela i ponašanju i okolnostima počinioca.*”

<sup>68</sup> Zakon o krivičnom postupku Kosova, Zakon br. 04/Z-123, 2012, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2861> [pristupljeno 24. maja 2022].

<sup>69</sup> Komitet za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW), *Vertido protiv Filipina*, saopštenje br. 18/2008, 2010, dostupno na: <https://juris.ohchr.org/search/details/1700> [pristupljeno 24. maja 2022.].

Član 70 važećeg KZK odnosi se na opšta pravila o ublažavanju ili pooštavanju kazne. Propisana kazna za različite oblike silovanja može se ublažiti na najviše šest meseci (sa dve godine) do pet godina (sa deset godina).

Zbog prirode nasilja nad ženama, član 45 Istanbulske konvencije zahteva da se krivična dela kažnjavaju sankcijama koje su delotvorne, srazmerne i odvrćaju od vršenja krivičnih dela, uzimajući u obzir njihovu ozbiljnost.<sup>70</sup> Dalje, članom 46 Konvencije utvrđuje se i spisak okolnosti koje treba uzeti u obzir kao otežavajuće, ukoliko već nisu deo sastavnih elemenata krivičnog dela.<sup>71</sup>

Takođe vredni pomenuti da Vrhovni sud Kosova, u svom „*Uputstvu o pravnoj kvalifikaciji i rešavanju slučajeva nasilja u porodici u skladu sa Krivičnim zakonikom Kosova*“<sup>72</sup>, posebno upućuje na slučajeve silovanja u braku kada navodi da : „*Važno je posebno naglasiti da je u novom [krivičnom] zakoniku u članu 227 (silovanje) dodat izraz „porodični odnos“, koji ranije nije eksplicitno pominjan. Na međunarodno priznatom jeziku to se zove ‘bračno silovanje’, što automatski povećava težinu kazne.*“<sup>73</sup>

Blage kazne koje se trenutno izriču na Kosovu ukazuju na to da je razumevanje zločina silovanja, njegove rodne prirode, kao i njegovih aspekata diskriminacije i kršenja ljudskih prava i dalje izazov, dok je postupanje u ovoj vrsti slučajeva često pod uticajem tradicionalnih stereotipa i pretpostavki.

---

70 Istanbulska konvencije, član 45 – Sankcije i mere, stav 1.

71 Istanbulska konvencije, član 46 o otežavajućim okolnostima propisuje sledeće: „...: a) krivično delo je počinjeno protiv bivšeg ili sadašnjeg supružnika ili partnera u skladu sa time kako ih priznaje domaći zakon, od strane člana porodice, lica u vanbračnoj zajednici sa žrtvom ili lice koje je zloupotrebilo svoja ovlašćenja; b) krivično delo, ili srodna dala, počinjena u više navrata; c) krivično delo je učinjeno protiv lica koje je zbog posebnih okolnosti učinilo ranjivo; d) krivično delo je učinjeno protiv ili u prisustvu deteta; te da su delo počinile dve ili više osoba koje su delovale zajedno; f) krivičnom delu je prethodilo ili je bilo praćeno ekstremnim nivoima nasilja; g) krivično delo je učinjeno upotrebom ili pretnjom oružjem; h) krivično delo je za posledicu imalo tešku fizičku ili psihičku povredu za žrtvu; i) počinitelj je ranije osuđivan za krivična dala slične prirode“.

72 Vrhovni sud Kosova, Uputstvo o pravnoj kvalifikaciji i rešavanju slučajeva nasilja u porodici prema Krivičnom zakoniku Kosova, 2020, dostupno na: [https://supreme.gjyqesori-rks.org/vp-content/uploads/legalOpinions/75340\\_Supreme%20Court%20DV%20Guidance\\_June%202020.pdf](https://supreme.gjyqesori-rks.org/vp-content/uploads/legalOpinions/75340_Supreme%20Court%20DV%20Guidance_June%202020.pdf) [pristupljeno 24. maja 2022.]

73 Ibid, strana 7.

## 5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Tokom godina, pa čak i pre uključivanja Istanbulske konvencije u njegov Ustav, pravni okvir Kosova se progresivno usklađivao sa međunarodnim standardima ljudskih prava u vezi sa krivičnim delima seksualnog nasilja. Kao rezultat toga, nedostatak pristanka žrtve sada čini sastavni element krivičnog dela i sve vrste silovanja počinjene u porodičnom odnosu podležu višoj kazni.

Međutim, adekvatna kriminalizacija silovanja je samo prvi korak; da bi se obezbedilo efikasno krivično gonjenje počilaca, istraga i prikupljanje dokaza moraju biti brzi; suprotno ne samo da ugrožava napore da se osigura krivična odgovornost, već može doprineti i stvaranju kulture nekažnjivosti i osećaja bespomoćnosti među žrtvama, što može obeshrabriti žrtve da nastave da zahtevaju pravdu.

Kada se suoče sa prijavom silovanja i kako bi se izbegla dalja viktimizacija, svi organi moraju da deluju na usaglašen način; jednostavnim rečima, oni moraju tačno da znaju šta da rade, kada i kako. U tom smislu, nepostojanje specifičnog protokola, poput onih koji se primenjuju u slučajevima nasilja u porodici, predstavlja nedostatak koji treba hitno ispraviti.

Jedan bitan aspekt koji je ilustrovan u ovom izveštaju jeste nedostatak sistematizovanog prikupljanja podataka o krivičnim delima silovanja, među raznim institucijama. Ovaj nedostatak je s jedne strane ometao pravilno pribavljanje informacija od strane Misije, dok je u isto vreme dodatno naglasio važnost prikupljanja solidnih podataka za oblikovanje politika.

Iako je broj uzoraka presuda ispitanih u ovom izveštaju relativno mali, veliki broj oslobađajućih ili niskih presuda izaziva ozbiljnu zabrinutost i ukazuje na nedostatak adekvatnih ljudskih i finansijskih resursa, specijalizovanih obuka i stručnih profila za osoblje u institucijama koje su zadužene za rešavanje takvih krivičnih dela, kao i na pristrasnost.

Sve u svemu, nalazi ovog izveštaja su pokazali nekoliko nedostataka u rešavanju slučajeva silovanja na Kosovu, naročito imajući u vidu zahteve Istanbulske konvencije i komiteta CEDAW.

Ovaj izveštaj je pokazao kako je rodno zasnovano razumevanje prirode krivičnog dela silovanja od strane svih relevantnih institucija, kojim se silovanje priznaje kao vid diskriminacije žena i devojaka, kao jedan od glavnih zahteva Istanbulske konvencije, od najveće važnosti za obezbeđivanje brze i efikasne istraga, krivičnog gonjenja i na kraju odgovarajuće presuda. Samo na taj način se mogu osigurati stvarna zaštita i obeštećenje žrtvama. Takvo razumevanje treba da se zasniva na pristupu usmerenom na žrtvu, kojim bi se izbeglo ponovno traumatizovanje žrtve i uklonile barijere koje pogoršavaju ionako težak događaj koji žrtva treba da prijavi. Ovaj pristup bi takođe osnažio ove žrtve tokom čitavog postupka. Adekvatne sankcije i kazne su preduslov, a oslobađajuće i blage kazne (zasnovane na oceni slučaja koja nije rodno osetljiva) otežavaju obezbeđivanje pravne zaštite žrtava, njihovo osnaživanje i spremnost da prijave slučaj, i istovremeno podstiču nekažnjivost počilaca. Da bi ublažila ove nedostatke, Misija, u sledećem poglavlju, navodi niz preciznih preporuka za PK, tužilaštvo, sudove, Akademiju pravde Kosova i Ministarstvo pravde.

## 6. PREPORUKE

### 6.1 Policija Kosova

- Nadovezujući se na nedavna poboljšanja u istrazi i prijavljivanju slučajeva nasilja u porodici, organizovati i redovno pohađati specijalizovane obuke o odgovoru na slučajeve silovanja, posebno u vezi sa, ali ne ograničavajući se na pristup usredsređen na žrtvu, tehnike saslušavanja žrtava silovanja, tehnike sprovođenja istrage o slučajevima silovanja;
- Obezbediti sve oblike potkrepljujućih dokaza koji se ne uzimaju od žrtve, ne ograničavajući se na forenzičke/biološke dokaze;
- U tu svrhu trebalo bi razmotriti upotrebu elektronskih sredstava za snimanje prvobitne izjave žrtava i svedoka;
- Izdvojiti dovoljno ljudskih i finansijskih resursa kako bi se obezbedili učinkoviti kapaciteti za ispunjavanje postavljenih obaveza, uključujući sredstva koja omogućuju brzo ispitivanje prikupljenih dokaza (tj. pregled evidencije mobilnih telefona);
- Izdati interne smernice koje zahtevaju najveću pažnju u postupanju sa ovom vrstom slučajeva.

### 6.2 Tužilaštvo

- Izdvojiti dovoljno ljudskih i finansijskih resursa kako bi se obezbedile brze istrage bez odlaganja, kao i prisustvo specijalizovanih profila, odnosno forenzičkih psihologa;
- Organizovati i redovno pohađati specijalizovane obuke o reagovanju na slučajeve silovanja, posebno u vezi sa, ali ne ograničavajući se na pristup usredsređen na žrtvu, tehnike saslušavanja žrtava silovanja, tehnike sprovođenja istrage istraživanje o slučajevima silovanja, razumevanje rodne prirode zločina;
- Izdati interne smernice koje zahtevaju najveću pažnju u postupanju sa ovom vrstom slučajeva.

### 6.3 Sudovi

- Osigurati brzo i blagovremeno donošenje odluka u slučajevima sa odgovarajućim presudama i efikasnim sankcijama i kaznama;
- Izdvojiti dovoljno ljudskih i finansijskih resursa kako bi se obezbedilo brzo rešavanje predmeta bez odlaganja;
- Izdati interne smernice koje zahtevaju najveću pažnju u postupanju sa ovom vrstom slučajeva.
- Redovno pohađati specijalizovane obuke o donošenju presuda u slučajevima silovanja, posebno u vezi sa, ali ne ograničavajući se na pristup usredsređen na žrtvu, ocenu dokaza, saslušavanje žrtava u sudskim postupcima, razumevanje rodne prirode zločina;
- Poboljšati nedavno razvijene kontrolne table za sudove, kako bi se pružio pregled sudskih postupaka, omogućavajući identifikaciju relevantnih trendova i obrazaca.



## 6.4 Akademija pravde Kosova

- Osmisliti i pružiti specijalizovane obuke o istrazi, krivičnom gonjenju i donošenju presuda u slučajevima silovanja, posebno u vezi, ali ne ograničavajući se na pristup usredsređen na žrtvu, prikupljanje i ocenu dokaza, saslušavanje žrtava u istražnim i sudskim postupcima i razumevanje rodne prirode zločina.

## 6.5 Ministarstvo pravde

- Predvoditi razvoj nacionalnih smernica koje bi objedinile i unapredile postupanje različitih institucija u slučajevima silovanja, i sadržale jasne obaveze, odgovornosti i procedure;
- Omogućiti uspostavljanje integrisanog sistema za prikupljanje podataka u vezi sa slučajevima silovanja, koji bi poslužio boljem utvrđivanju trendova i obrazaca i povezanim postupcima izrade politika.

